

YARGITAY KARARLARINDA KARŞILIKSIZ ÇEK

Feyzan Hayal ŞEHİRALİ*

I- KARŞILIKSIZ ÇEKLE İLGİLİ BAŞLICA UYUŞMAZLIKLAR

Karşılıksız çek keşidesi, uygulamada çok rastlanılan bir durum olup, bu özelliği nedeniyle sık sık Yargıtay kararlarına konu olmaktadır. Yerel mahkemelerin karşılıksız çeki ilişkin verdikleri çeşitli konulardaki kararlar, temyiz istemiyle Yargıtay'a gelmektedir. Bununla birlikte, konuyla ilgili uyuşmazlıkların belli başlı bazı noktalarda toplandığı gözlenmektedir.

Yargıtay'ın ilgili dairelerinin 1990 yılından bu yana karşılıksız çek konusunda vermiş olduğu kararlar incelendiğinde, uyuşmazlıkların ilgili olduğu konular şu şekilde saptanabilir:

Şekil unsurları açısından geçerli bir çekin varlığı, uyuşmazlığa uygulanacak hükümlerin belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Şöyle ki; 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun hükümlerinin uygulanabilmesi için çekin, TTK'nun 692. ve 693. maddelerinde öngörülen unsurları içermesi gerekmektedir. Bu unsurların bulunmaması halinde, hukuken geçerli bir çekten bahsedilemeyeceğinden, karşılıksız çek keşide etme eylemi gerçekleşmemiş olacak; dolayısıyla da 3167 sayılı Kanun hükümleri uygulanamayacaktır. Çekin şekil unsurlarını tam olarak içermesi, 3167 sayılı Kanun'un uygulanabilmesinin ön koşulu olduğundan, karşılıksız çeki ilişkin uyuşmazlıklarda öncelikle bu hususun gözönünde bulundurulması gerekecektir. Karşılıksız çekle ilgili uyuşmazlıkların önemli bir bölümü, çekin şekil unsurlarını taşıyıp taşımadığı, dolayısıyla da 3167 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanıp uygulanamayacağı konusundadır.

Çekin şekil şartlarını taşıyıp taşımadığı hususunda uyuşmazlığa yol açan en önemli konular, çekte keşide yerinin kısaltularak yazılmış olması ve keşide yeri ile keşide tarihinin çek tedavüle çıktıktan sonra doldurulabilmesi olanağına ilişkindir. Çekin şekil şartlarını taşıyıp taşınamaması, koşulların gerçekleşmesi halinde dolandırıcılık suçuna ilişkin hükümlerin uygulanıp uygulanamayacağı konusunda da yol gösterici olacaktır.

*A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Ticaret Hukuku Araştırma Görevlisi.

Yargıtay'a temyiz istemiyle gelen konulardan önemli bir kısmı da karşılıksız çekte şikayet hakkına ilişkindir. Şikayet hakkıyla ilgili farklı uyuşmazlık konuları gündeme gelmektedir. Bunlardan ilki, şikayet hakkının kim tarafından kullanılacağıdır. Şikayet hakkının sahibi belirlenirken, çekteki ciro zinciri, cironun türü ve hamil sıfatı araştırılarak, müştekinin çek üzerindeki sıfatı belirlenmektedir. Şikayet hakkıyla ilgili bir diğer uyuşmazlık konusu, şikayetin süresidir. Bu konuda, şikayet hakkının hangi tarihte başladığı, ne kadar süre ile mümkün olduğu gibi hususlarda uyuşmazlık çıkmaktadır.

3167 sayılı Kanun'un 7. maddesi, karşılıksız çek halinde muhatap bankanın hesap sahibine yapacağı ihtarı, 8. madde ise hesap sahibinin düzeltme hakkını düzenlemektedir. Muhatap bankanın hesap sahibine yapacağı ihtarin şekli hakkında uyuşmazlıklara rastlanmaktadır. Özellikle "iadeli taahhütlü mektupla" bildirimde bulunulmuş olup olmadığı hususu yerel mahkeme ve Yargıtay kararlarında inceleme konusu yapılmaktadır.

Karşılıksız çek keşide etme suçunda fail sıfatının belirlenmesi, küçüğün karşılıksız çek keşide etmesi, başkasının hesabından çek keşide edilmesi ve adi şirket veya tüzel kişiliği bulunan bir ticaret şirketini temsilen çek keşide edilmesi durumlarında önem arz etmektedir. Bu gibi özellik gösteren hallerde keşidecinin, yani failin belirlenmesi konusundaki uyuşmazlıklar da azımsanmayacak boyuttadır.

Karşılıksız çek keşidesinde, bazı koşulların gerçekleşmesi halinde kamu davasının düşmesi söz konusu olmaktadır. Hangi hallerde kamu davasının düşmesi gerektiği hususunda verilen yerel mahkeme kararları da temyiz istemiyle Yargıtay'a gelmektedir.

Genel hatlarını yukarıda belirtmeye çalıştığımız uyuşmazlıklar hakkında yerel mahkemeler tarafından verilen kararlardan bir kısmı Yargıtay'da onanırken, diğer bir kısmı bozulmaktadır.

Çalışmada, bu sınıflandırmadan hareketle Yargıtay'ın temyiz istemlerine yaklaşımı ve uyuşmazlıkları çözüm yolları incelenecektir. Çalışmada incelenecek kararlar, belirtilen konularla sınırlı tutulacak, uygulamada en çok uyuşmazlığa neden olan konular üzerinde durulacaktır.

II- YARGITAY KARARLARI

Ülkemizde, sık sık karşılaşılan karşılıksız çek keşidesi ile ilgili Yargıtay'ın bir çok kararı bulunmaktadır. Ancak bu kararların tümünün incelenmesi mümkün olmadığından, çalışmada en çok uyuşmazlık çıkan konularla ilgili kararlar ele alınacaktır.

A) UYGULANACAK HÜKÜMLERİN BELİRLENMESİ HAKKINDAKİ UYUŞMAZLIKLAR

Karşılıksız çek keşidesiyle ilgili kararların incelenmesinde ilk önce ele alınması gereken konu, uygulanacak hükümlerin belirlenmesi hususundadır. 3167 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce, hukukumuzda, karşılıksız çek keşide etme suçunu özel olarak düzenleyen bir kanun bulunmamakta, konuya, TBMM'nin 17.1.1929 tarihli ve 471 sayılı

kararı¹ gereği TCK'nun dolandırıcılığa ilişkin 503. maddesi uygulanmaktaydı². Bu hükümlerin uygulanması için çekin şekil unsurlarını tam olarak taşıması koşulu aranmamaktaydı³.

Dolandırıcılık hükümlerinin uygulanmasının sonucu olarak karşılıksız çek keşidesi, "mala karşı işlenen suçlar"dan sayılmaktaydı. Suçun işlenmesi için sadece çek karşılığının bulunmaması yeterli olmayıp failin kastı aranmakta⁴, bunun yanısıra failin kendisi yararına ve başkası zararına haksız çıkar elde etmesi⁵ şartıyla birlikte, "bir kimsenin hulus ve saffetinden yararlanarak onu kandırarak nitelikte hile ve sania teşkil etme" de suçun unsuru olarak kabul edilmekteydi⁶. Yargıtay, bu dönemde verdiği kararlarda, karşılıksız çek keşidesinin dolandırıcılık suçunu oluşturabilmesi için, sadece çek karşılığının bulunmamasını yeterli saymamakta, kast da dahil olmak üzere suçun diğer bütün unsurlarını mevcut olayda aramaktaydı⁷. Karşılıksız keşide edilen her çek, dolandırıcılık suçunun bütün unsurlarını taşımadığından cezasız kalabilmekte, bu da çekte

¹Bu kararda "Karşılığı olmadığı halde çek keşide edenlere ceza tertibine dair Ticaret Kanunu'nun 610. maddesine bir fıkra ilave edilmesi teklif olunmuş ise de; TCK'nun 503. maddesinde dolandırıcılık hakkında şeriat ve anasırı cürmiye, karşılıksız çek keşide edenlerin hareketine tamamen tetabuk etmekte bulunduğundan bu suretle karşılığı olmadan çek keşide edenlerin cezai bir tehdidi kanuniden varesten kalabilmelerine imkan olmadığı ve böylece muhatabın yed'inde çek muhteviyatını ödeyecek karşılık parası veya sair nakdi olmayanları sania, hile, suiniyet, lakaydi ve ihmal ile çek keşide ettikleri takdirde hamili izar suretiyle bir dolandırıcılık cürmünü mürtekip olacakları aşikar ve bilhassa Ceza Kanunu'nun umumi hükmünün tatbiki halinde bazen hesabının kati neticesini bilmeyerek zuhulen çek keşide edenlerin hareketini de yine de ahkamı cezaiyede aranan kasd-ı cürminin fıkdanı hasebiyle cürüm telakki olunmamasını da tahtı teminde bulundurulduğundan Ticaret Kanunu'nun 610. maddesine bir fıkra ilavesine mahal olmadığı" ifade edilmiştir. (DONAY, S.: Son Değişikliklerle Çek, Kırklareli 1990, sh.99,100).

²Karşılaştırmalı hukukta Türk hukukunda karşılıksız çekte uygulanan hükümlerin tarihsel gelişimi için bkz. TÜMERKAN, S.: Dolandırıcılık Suçu (Karşılıksız Çek Keşidesi Fiilleri), İstanbul 1987, sh. 74 vd.

³SELÇUK, S.: Dolandırıcılık Cürmünün Kimi Suçlardan Ayrımı ve Çeklerle İlgili Suçlar, Ankara 1986, sh.128).

⁴6. CD. 29.01.1982 gün ve 284/699 sayılı kararı (MALKOÇ,I./GÜLER,M.: Ceza Uygulamasında Çek Yasası ve Ticari Senetlerle İşlenen Suçlar, Ankara 1996, sh.49).

⁵CGK. 04.11.1980 gün ve 242/343 sayılı kararında "...suçun oluşması için bu cürüm için aranan koşulların da gerçekleşmesi gerekir. Başka bir anlatımla failin genel kastından başka haksız çıkar sağlamaya yönelik özel kastın da aranacağı..." belirtilerek bu hususa değinilmiştir (MALKOÇ/GÜLER, sh.149).

⁶ÖZTAN,F.: Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1997, sh.1268,1269; DONAY, sh.100,101; MALKOÇ/GÜLER, sh.149.

⁷Örneğin 6. CD. 4.5.1977gün ve 3135/3137 sayılı kararında (YKD, 1977, S.9, sh.1322) bu hususu açıkça ortaya koymuştur. Bununla birlikte çekin süresi içinde ibrazında karşılığının olmamasını, dolandırıcılık suçunun oluşumu için yeterli saydığı kararları da olmuştur; örneğin CGK. 23.1.1967 gün 13 sayılı kararı (Ank.Bar.Der. 1967, S.2, sh.1090); Bu konu hakkında bkz. UYAR, T.: "Karşılıksız Çek Çekmek Suçu", Ank.Bar.Der. 1987/5-6, sh.671, 672; KES, K.: "Çeklerde Hukuki ve Cezai Sorumluluk", İst.Bar.Der. 1985, C.59, S.5-6-7, sh.346,347.

olan güveni sarsmaktaydı. Bu sonuç, karşılıksız çek keşidesinin özel olarak düzenlenmesi zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir.

Karşılıksız çek keşidesinin, özel hükümlerle düzenleme altına alınması, 1985 yılında 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'un yürürlüğe girmesiyle⁸ gerçekleşmiştir. 3167 sayılı Kanun, karşılıksız çek keşide etme suçunu ayrı ve bağımsız olarak düzenlediğinden⁹, TCK'nun 503. maddesinin, dolandırıcılık kastı taşımayan karşılıksız çekler hakkında uygulama alanı kalmamıştır¹⁰. Ancak, çekin şekil unsurlarının eksik olması veya çek niteliğinin yitirilmiş olması gibi durumlarda, senedin karşılıksızlık nedeniyle ödenmemesi hallerinde koşullarının bulunması şartıyla TCK'nun 503. maddesi, uygulama alanı bulabilecektir¹¹. Bu açıdan bakıldığında, 3167 sayılı Kanun ile TCK'nun uygulama alanları arasındaki sınırın çizilmesinde, senedin "çek" hükmünde olup olmaması önemli bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır¹².

Karşılıksız çek keşide etme suçunun oluşumunda sadece şeklen geçerli bir çekin varlığı yeterli değildir. Çekin muhatap bankaya süresinde ibraz edilmemesi veya ibraz edilip gerekli tesbitin yaptırılmamış olması hallerinde de 3167 sayılı Kanun kapsamında karşılıksız çek keşide etme suçu oluşmayacaktır. Ancak çalışmada, en fazla uyumsuzlığa neden olan ve Yargıtay'ca çözüme kavuşturulan sorunlar üzerinde durulacağından, dolandırıcılık hükümlerinin uygulanabileceği bütün durumlar incelenmeyecektir.

⁸3.4.1985 günü kabul edilen 3167 sayılı Kanun, 3.10.1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁹DONAY, sh.195,106,108; Karşı görüş için bkz. SELÇUK, S.: Çek Suçları, Ankara 1993, sh.132-133.

¹⁰SELÇUK'a göre; "Dolandırıcılığın yasal sistematiikteki yerine ve 3167 sayılı Yasa'nın amacına göre, birinin konusunun salt malvarlığına, öbürünün konusunun salt kamu güvenine ilişkin varlık ya da menfaatler olduğu ileri sürülürse, tek eylemle iki ayrı konu ve iki ayrı madde ihlal edilmiş olacak, TCK'nun 79. maddesine göre fail en ağır suça göre cezalandırılacaktır". Yazara göre tek eylem nedeniyle her iki suçtan dolayı açılan davalarda, her iki suçun oluşup oluşmadığı yargı kararında irdelenerek oluşuyorsa bunun belirtilmesi gerekir. Bunun önemi, dolandırıcılığın yüz kızartıcı suç kabul edilmesinde kendisini göstermektedir. Bu husus, yargı kararına yansıtıldığından 3167 sayılı Yasa'nın 16. maddesine göre tek ceza verilse de ortada iki hüküm olacak, dolandırıcılığa dayanan hüküm yüz kızartıcı suç olma özelliğini koruyacaktır. Yazar, karşılıksız çek suçunun özel olarak düzenlendiğinden hareketle iki ayrı suçun oluşamayacağı, böylelikle de failin yüz kızartıcı suç işlemekten kurtulacağına ilişkin görüşe katılmamaktadır. (SELÇUK, Çek, sh.132)

¹¹TCK'nun 503. maddesinin uygulanabileceği haller hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. DOMANIÇ, TTK Şerhi IV, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1990, sh.828-832.

¹²EREM, Fransız ve İtalyan hukuklarından örnekler vererek çekin kusurlu olması (şekil eksikliği olması) halinde keşidecinin karşılıksız çek suçunun cezasından kurtulabilmesini açıklamanın mümkün olmadığını ifade etmektedir. (EREM, F.: "Çek Kanunu ve Karşılıksız Çek", Yargıtay Dergisi, C. 12, Ekim 1986, S.4, sh. 414); SELÇUK da çekin şekil unsurlarının eksik olmasının 3167 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasını engellemeyeceği görüşündedir (SELÇUK, S.: Çek, sh. 123). Bu görüşe katılan bir başka yazar ise GÜVEN'dir. (GÜVEN, M.: "Kusurlu Karşılıksız Çek ve Karşılıksız Çek Suçu", Yargıtay Dergisi 1988, C. 14, S. 3, sh. 260, 261).

1. 3167 Sayılı Kanun'un Uygulama Alanı

3167 sayılı Kanun'un 16. maddesine göre karşılıksız çek keşide etme suçunun söz konusu olabilmesi için, birtakım şartların birarada bulunması gerekmektedir. Bu şartlar¹³:

- Şeklen tam bir çekin varlığı,
- Çekin süresi içinde meşru hamil tarafından muhatap bankaya ibraz edilmiş olması,
- Çekin ibrazı anında karşılığının bulunmaması,
- Karşılığın olmadığı tespitidir.

Yukarıda belirtilen unsurların varlığı, 3167 sayılı Kanun'un karşılıksız çek keşidesine yönelik yaptırımlarının uygulanabilmesi için "ön koşul"dur. Dolayısıyla, bu unsurlardan herhangi birinin bulunmaması, 3167 sayılı Kanun'un uygulanmasını engelleyecektir. Bu unsurlardan, özellikle, "şeklen geçerli bir çekin varlığı" 3167 sayılı Kanun'un uygulanabilirliği açısından önem taşımaktadır. Çekin şeklen geçerli olup olmadığı, TTK'nun 692. ve 693. maddelerinde öngörülen unsurları taşıyıp taşıymasına göre belirlenecektir. Buna karşılık 3167 sayılı Kanun'un 3. maddesinin aradığı şube adı ve hesap numarası gibi kayıtların eksikliğinin senedi çek olmaktan çıkarmaması nedeniyle karşılıksız çek suçunun oluşumunda etkili olmayacağı kabul edilmektedir¹⁴.

Çekin geçerliliğini etkileyen unsurlardan çekte keşide tarihinin veya yerinin bulunmaması ya da sonradan doldurulması, keşide yerinin kısaltılarak yazılmış olması ve keşide tarihinin imkansız bir tarih olması hususları Yargıtay önüne sıklıkla gelen uyuşmazlıklardandır.

Keşide tarihinin veya yerinin senet tedavüle çıkarıldıktan sonra doldurulması ve belli koşullarda keşide yerinin kısaltılarak yazılması, senedin "çek" olma niteliğini etkilemediğinden, 3167 sayılı Kanun'un uygulanmasına engel oluşturmayacaktır.

a- Keşide Tarihinin veya Yerinin Sonradan Doldurulması

Çekin zorunlu unsurlarının tamamen yazılmadan lehbara verilmesi ve daha sonra lehdar tarafından doldurularak tedavüle çıkarılması mümkündür. Önemli olan, çekin ibraz

¹³Karşılıksız çek keşide etme suçunun oluşumu için gerekli şartlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZTAN, sh.1272vd.; GÖLE, C.: Çek Hukuku, Ankara 1989, sh.210vd.; SELÇUK, S.: Çek, Ankara 1993, sh.76vd.; MALKOÇ/GÜLER, sh.162vd.; ERIŞ, G.: Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara 1995, sh.461vd.

¹⁴POROY,R./TEKINALP,Ü.: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 12.Bası, İstanbul 1995, sh.283; ERIŞ, Çek, sh.363, GÖLE,C.: "3167 Sayılı Kanun'a Göre Çekin Unsurları ve Şekli", Prof.Dr.Yaşar Karayalçın'a 65. Yaş Armağanı, Ankara 1988, sh.23vd.; GÖLE, Çek, sh.210,211; BAŞAL, K.: "Ceza Hukuku Açısından 3167 Sayılı Kanun", Batider, Y.1989, C.XV, S.2, sh.52vd.

anında bütün zorunlu unsurları taşımasıdır. Bu şekilde kanunun aradığı unsurları kapsamadan tedavüle çıkarılan çek "açık çek" olarak adlandırılmaktadır¹⁵.

Yargıtay içtihatlarına göre de; düzenlenirken tamamen doldurulmamış bulunan bir çekin aradaki anlaşmaya aykırı olmaksızın lehdar tarafından doldurulması mümkün olup¹⁶, senedin, borçlusunun arzusuna uygun şekilde doldurulduğu karine olarak kabul edildiğinden, bunun aksini ispat etme yükümlülüğünün senede beyaza imza atıldığı ileri süren borçluya ait olacaktır¹⁷.

Gerek öğretisi, gerekse Yargıtay uygulamasında keşide yerinin veya tarihinin sonradan doldurulması mümkün sayıldığından, tedavüle çıkarılmış olan senede, bu unsurların ibraz anından önce herhangi bir zamanda eklenmesi, senedin çek olma vasfını etkilemeyecektir. Bunun sonucu olarak da 3167 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasında herhangi bir aksaklık yaşanmayacaktır.

Yargıtay'ın konuyla ilgili olarak verdiği kararları da bu tespiti doğrulamaktadır. Bu kararlarda Yargıtay özellikle, "çekin keşide yerinin ve tarihinin ibraz tarihinden önce müşteri tarafından tamamlanmasının mümkün olduğu"nu vurgulayarak, anlaşmalara aykırı olmamak şartıyla bu suretle düzenlenen çekin ibrazında karşılığının bulunmaması halinde, 3167 sayılı Kanun'a muhalefet suçunun oluşacağını kabul etmektedir¹⁸.

1995 yılında verdiği bir kararında¹⁹ Yargıtay: "...TTK'nun 693. maddesinin son fıkrasına göre, keşide yeri gösterilmemiş olan çekin, keşidecinin adının yazılı olduğu yerde çekilmiş sayılacağı belirtilmiş bulunmasına, dava konusu çekteki keşideci imzasının bulunduğu şirket kaşesinde yazılı Gelibolu ibaresinin keşide yeri olarak kabulü gerektiği cihetle, unsurları yönünden çek niteliğinde olan belgenin yasal süre içinde bankaya ibrazında karşılığının bulunmaması ile 3167 sayılı Kanun'un 16/1. maddesinde yazılı suçun oluşacağı gözetilmeden hüküm kurulması..."nı temyiz nedeni olarak değerlendirmiştir.

¹⁵KALPSÜZ, T. (EREM, F./ÇELEBİCAN, G.): İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, Hukuki Yönden Çek, Ankara 1974, sh.72.

¹⁶11. HD. 9.3.1987 tarih E.8046/1325 sayılı kararı (ERİŞ.G.: Kıymetli Evrak ve Taşıma, Ankara 1988, sh.2211); Y.10.CD.5.11.1992 tarih, E.8792/K.11192 sayılı kararı (ERİŞ, Çek, sh.368); Y.10.CD. 23.1.1995 tarih, E.12323/K.172 sayılı kararı (ERİŞ, Çek, sh.370).

¹⁷6. CD. 14.12.1979 tarih, 711/797 sayılı kararı (YKD. 1979, S.12, sh.1784).

¹⁸Y.10. CD. 24.6.1992 tarih, E.1992/6067 K.1992/7448 sayılı kararı (YKD. C.18, S.9, Eylül 1992, sh.1473, 1474); Y. 10. CD. 23.12.1992 tarih, E.1992/12380 K.1992/13544 sayılı kararı (YKD. C.19, S.8, Ağustos 1993, sh.1278) ; Y.10.CD. 19.9.1995 tarih, E.1995/6798 K.1995/8027 sayılı kararı (YKD. C.22, S.3, Mart 1996, sh.494) Y.10.CD.4.4.1995 tarih, E.2360/K.2883 sayılı kararında, TTK'nun 592. maddesinin açık hükmü karşısında suça konu çekte ibraz anına kadar müşteri tarafından bile tamamlanması mümkün olan keşide yerinin yokluğu gerekçe gösterilerek dolandırıcılık suçundan yazılı şekilde mahkumiyet hükmü kurulması yasaya aykırı bulunmuştur (ERİŞ, Çek, Ankara 1995, sh.537).

¹⁹Y. 10. CD. 19.9.1995 tarih, E.1995/6798 K.1995/8027 sayılı kararı (YKD. C.22, S.3, Mart 1996, sh.494,495).

Görüldüğü gibi Yüksek Mahkeme, keşide yeri ve tarihinin ibraz anına kadar, anlaşmaya uygun şekilde doldurulabileceğini vurgulamasının yanısıra keşidecinin adının yanında bir yer belirtilmiş olması halinde de TTK'nun 693. maddesinin son fıkrasının açık hükmü gereği senedin çek olma niteliğini yitirmeyeceğini belirtmektedir. Yargıtay'ın bu yönde verdiği kararları, gerek yasal düzenlemelere gerekse öğretideki görüşlere uygundur.

b- Keşide Yerinin Kısaltılarak Yazılması

Çek kullanımı uygulamasında keşide yerinin kısaltılarak yazılması, sık rastlanan bir durumdur. Özellikle Ankara yerine "Ank.", İstanbul yerine "İst." kısaltmalarının yazılması, yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kısaltmaların geçerli olup olmadığı sorunu, çekin geçerli olup olmadığını belirlediğinden, önemli bir problemdir²⁰. Konumuzla bağlantılı olarak ele alındığında, kısaltılarak yazılmış keşide yerinin geçerli sayılması halinde, böyle bir çekin süresinde muhatap bankaya ibrazında karşılıksız çıkması, 3167 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasını gerektirecektir.

Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun 14.12.1992 tarihli kararına²¹ kadar, Yüksek Mahkeme, önüne gelen uyuşmazlıklara farklı çözümler getirmiştir. Yargıtay hukuk dairelerinin konuya ilişkin verdikleri kararlar²², kısaltmaların geçerli sayılması gerektiği yönünde olmuştur. Hukuk dairelerinin kısaltılarak yazılmış keşide yerinin geçerli sayılması yönündeki olumlu tavrına karşı, ceza dairelerinin, kısaltılarak yazılan keşide yerlerinin geçerli sayılmayacağı şeklinde karar verdiği dikkati çekmektedir. Yargıtay 6. Ceza Dairesi, verdiği kararlarda²³ keşide yerinin kısaltılarak yazılmasının mümkün olmadığı sonucuna varmıştır. 6. Ceza Dairesi, kararlarını gerekçelendirirken²⁴, keşide yerinin çek üzerinde hiçbir duraksamaya yer vermeyecek

²⁰REISOĞLU, S.: "Çeklerde Keşide Yeri ile İlgili Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı ve Uygulaması", Bankacılar, Y.4, S.12, Temmuz 1993, sh.28.

²¹Y. İBK. 14.12.1992 tarih, E.1992/1 K.1992/5 sayılı kararı (YKD. Mayıs 1993, S.5, sh.663vd.).

²²11.HD. 30.1.1987 tarih E.1987/384 K.1987/391 sayılı kararında (ERİŞ, Kıymetli Evrak, sh.728) keşideci kaşesinin yanında bulunan "İst." kısaltmasının geçerli sayılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

²³Y.6.CD. 20.2.1991 tarih, E.1990/8474 K.1991/1305 sayılı kararı, aynı dairenin 10.10.1991 tarih, E.1991/5163 K.1991/6353 sayılı kararı (REISOĞLU, "Çeklerde Keşide Yeri ile İlgili Sorunlar ve Yargıtay Kararları", Bankacılar 7, Ocak 1992, sh.22).

²⁴Dairenin 10.10.1991 tarih, E.1991/5163 K.1991/6353 sayılı kararının gerekçesi şöyledir: "Bir senedin çek sayılabilmesi için Kanun'un öngördüğü zorunlu unsurlardan biri de "keşide yeri"nin gösterilmesidir. Bu zorunluluk dışında anılan unsur TTK'nun 708. maddesinde düzenlenen ödeme için ibraz yönünden de önemlidir. O halde "keşide yeri"nin çek üzerinde hiçbir duraksamaya neden olmayacak biçimde açık seçik belirtilmesi gerekir. Her ne kadar Büyükşehir olmaları nedeniyle (İst) yazısı, İstanbul'u, (Ank.) yazısı Ankara'yı, (İzm.) yazısı İzmir'i çağrıştırabilirse de İzm. Yazısının İzmit'i, (İst.) ve (Ank.) yazılarının da benzer başka yerleri çağrıştırması bir yana, diğer il ve ilçeler söz konusu olduğunda durum daha da önem kazanmakta ve duraksamalar yanında, sakıncalara da sebebiyet verebilecek nitelik arz etmektedir. Örneğin (Bİ) harflerinin Balıkesir,

şekilde açık seçik belirtilmesi gerektiği, kısaltmaların hangi il veya ilçeyi kastettiğinin tespitinin çoğu kez karışıklıklara yol açabileceği hususları üzerinde durmuştur. Ancak Daire'nin gerekçesinde dikkati çeken nokta, "İst.", "Ank." gibi İstanbul'u ve Ankara'yı ifade ettiği açıkça belli olan kısaltmalardan ziyade, özellikle "Bl.", "Ant." gibi birden fazla ili çağrıştıran kısaltmaların soruna yol açabileceği gerçeğinin üzerinde durulmuş olmasıdır.

Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin keşide yerinde kısaltmayı kabul etmeyen kararlarına karşın, 7. Ceza Dairesi'nin, hukuk dairelerinin kararlarına uygun şekilde kısaltmaları geçerli sayan kararı²⁵ da olmuştur.

Yargıtay'ın ilgili daireleri arasındaki bu görüş ayrılığı ve kararlardaki istikrarsızlık, 1992 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararı'na kadar devam etmiştir. Söz konusu kararda Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu, anlamlarında hiçbir duraksama olmayan kısaltmaların keşide yeri olarak yazılması halinde çekin geçerli sayılacağına, buna karşılık ne anlama geldiği bilinmeyen kısaltmaların yazılması halinde keşide yerinin gösterilmemiş sayılması gerektiğine karar vermiştir²⁶.

Bilecik veya Bolu illerinden hangisini, (Ant) harflerinin Antalya ve Antakya'dan hangisini, (Çn) harflerinin Çanakkale ve Çine'den hangisini ifade ettiğini saptamak olanaksız hale gelecektir. Bu nedenle keşide yerinin tam olarak çek üzerinde yazılmasında zorunluluk vardır. Olayımızda, suça konu çekteki (İst) yazısının keşide yerini tam olarak ifade eder nitelikte bulunmadığı..." (REİSOĞLU, "Çeklerde Keşide Yeri ile İlgili Sorunlar ve Yargıtay Kararları", sh.22,23).

²⁵Y.7.CD. 19.6.1990 tarih, E.1989/10791/7859 sayılı kararında "ödeme vasıtası olarak tanzim edilerek verilen belgenin keşide yeri ibaresinin altında (İ.S.T.) harfleri, İstanbul kelimesinin kısaltılmış şekli olup, keşide ettiği cihetle, TTK 692, 693. maddeleriyle 3167 sayılı Yasanın 16. maddesine muhalefet suçunun oluştuğu dikkate alınmadan, yazılı şekilde hüküm tesisi yasaya aykırıdır" sonucuna varılmıştır (REİSOĞLU, "Çeklerde Keşide Yeri ile İlgili Sorunlar ve Yargıtay Kararları", sh.23).

²⁶Yargıtay'ın gerekçeli kararı şu şekildedir: "Sıkı şekilcilik, kanunun aradığı zorunlu unsurları çek yaprağı üzerine yazdırmayı gerektirir. Zira çek keşideci ile lehdar arasında havale ilişkisi doğuran bir akittir. Keşideci, çeki düzenlemekle o konudaki iradesini beyan etmiş olmaktadır. İrade beyanı olmadan çekin vücut bulması mümkün değildir. Bu irade beyanının anlaşılabilir olması en önemli özelliğidir. Kanun beyan için yazılı olması dışında başkaca bir şekil şartı koymamıştır. Çekin bu niteliği dikkate alındığında, keşidecinin çekte kısaltma kullanmasını engelleyen bir düzenleme olmadığı söylenebilir. Bunun gibi keşide yerinin yazılması da bir irade beyanı olduğundan anlaşılabilir olması koşuluyla bu irade beyanının kısaltılarak yazılması da mümkündür. Okunduğunda hiçbir duraksama olmaksızın anlamları belirlenebilen kısaltmaların keşide yeri olarak yazılması çeki sadece bu kısaltma sebebiyle geçersiz hale getirmez. G.Antep, Ş.Urfa, K.Maraş, G.Hacıköy, Ş.Koçhisar ve Ş.Karahisar gibi kısaltmaların neyi ifade ettikleri kolaylıkla ve hiçbir tartışmaya yol açmaksızın belirlenebilecek niteliktedirler. O halde anlamlarında hiçbir duraksama olmayan kısaltmaların keşide yeri olarak yazılması halinde çek bu niteliğini korumalı, buna karşın ne anlama geldiği bilinmeyen kısaltmaların yazılması halinde keşide yeri gösterilmemiş sayılmalıdır. Bu konudaki ölçü keşidecinin irade beyanının hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olup olmamasıdır.

Medeni Kanun'un 2. maddesindeki iyiniyet kuralı ve hukuk güvenliği de çeklerde keşide yerinin kısaltılmış olarak yazılmasına olumlu bakılmasını gerektirmektedir. Öğretide de

Yargıtay'ın İçtihadı Birleştirme kararı, konuyla ilgili tereddütleri bir ölçüde gidermiş olmakla birlikte, sorunun tamamen çözülmüş olduğu söylenemez. Şöyle ki; yukarıda da belirtildiği gibi, kararda "kısaltmanın anlamında hiçbir duraksama olmaması" gibi bir ölçüt getirilmiştir. "Ank.", "İst." gibi kısaltmalarda duraksama olmayacağı²⁷ kabul edilebilirse de bazı kısaltmaların tereddütlere yol açacağı da kaçınılmazdır. Nitekim 1996 yılında verilen bir kararda²⁸ "K.eli" kısaltmasının birden fazla yeri ifade edebileceği gerekçesiyle keşide yeri sayılmayacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle çek niteliğini taşımayan belgenin verilmesi eyleminin dolandırıcılık suçunu oluşturup oluşturmadığının araştırılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak, Yargıtay içtihadı birleştirme kararının konuyu tam olarak çözümlendiği söylenemez. Karar, sadece "yol gösterici" niteliktedir. Bankalar, önlerine gelen çeklerdeki kısaltılarak yazılmış keşide yerlerinin duraksamaya yer vermeyecek şekilde belli bir yeri ifade edip etmediğini takdir edeceklerdir. Konunun mahkemeye götürülmesi halinde ise mahkeme, uyuşmazlığı yorum yoluyla çözümlenecektir.

2. TCK'nun Dolandırıcılığa İlişkin Hükümlerinin Uygulama Alanı

3167 sayılı Kanun'un uygulanabilmesinin ön koşulu geçerli bir çekin varlığı olduğundan, çekin şekil unsurlarının eksik olması, suçun diğer unsurlarının da bulunması şartıyla dolandırıcılığa ilişkin hükümlerin uygulanmasını mümkün kılacaktır.

Konuyla ilgili başlıca uyuşmazlıklar, çekte keşide yerinin veya tarihinin bulunmaması ve keşide tarihinin imkansız bir tarih olması noktalarında toplanmaktadır.

Keşide yerinin ve tarihinin, senet tedavüle çıkarıldıktan sonra doldurulmasının mümkün olduğu hususuna değinilmiş olmakla beraber, burada dikkat edilmesi gereken konu, bu unsurların, çekin ibrazı anında mevcut olması zorunluluğudur. Dolayısıyla, senedin ibrazı anında zorunlu unsurları taşımaması, "çek" olma vasfını engelleyeceğinden 3167 sayılı Kanun'un uygulanması söz konusu olmayacaktır. Ancak çekin zorunlu bir unsurunu eksik bırakmak kaydıyla kişinin dolandırıcılık suçunu işlemesi mümkündür. Senedi karşılıksız olduğunu bile keşide eden kişinin, lehdarın "hulus ve saffetinden" (saflık ve temizliğinden) yararlanma amacıyla hareket edip, o kimsenin zararına kendisine

keşide yerinin aynen yazılması konusunda katı bir görüş yoktur." (Y. 14.12.1992 tarih, E.1992/1 K.1992/5 sayılı IBK., YKD, Mayıs 1993, S.5, sh.663vd.).

²⁷Y.10.CD. İçtihadı Birleştirme Kararının ardından verdiği bir kararda "Keşide yerine yazılan "İst" ibaresinin İstanbul şehrini ifade etmiş olmasında herhangi bir tereddüt bulunmadığı cihetle davaya konu çekleri vermek şeklindeki sanığın eylemi diğer şartları gerçekleştirdiği takdirde 3167 sayılı Yasa'nın 16/I maddesinde yazılı suç oluşturacağına" hükmetmiştir (9.3.1993 tarih, E.1992/15711 K.1993/3021 sayılı kararı, YKD., Eylül 1993, C.19, S.9, sh.1440).

²⁸Y.10.CD. 12.3.1996 tarih, E.1996/1847 K.1996/2353 sayılı karar (YKD. C.23, S.6, Haziran 1997, sh.1019).

veya başkalarına haksız menfaat sağlaması halinde, TCK'nun 503. maddesi uygulama alanı bulacaktır²⁹.

Keşide tarihinin imkansız bir tarih olarak belirlenmesi de aynı koşullarda dolandırıcılık hükümlerinin uygulanmasını gerektirir.

Çekin diğer zorunlu unsurlarının eksikliği nedeniyle geçersizliği de mümkün olmakla beraber, Yargıtay aşamasında en çok karşılaşılan uyuşmazlıklar keşide yeri ve tarihine ilişkindir. Bu nedenle, çalışmada, bu konudaki uyuşmazlıklar irdelenecektir.

a- Keşide Yerinin Bulunmaması

Yargıtay'ın, keşide yeri bulunmaması nedeniyle çek hükmünde olmayan senetlere yaklaşımı, bu senetler hakkında 3167 sayılı Kanun hükümlerinin değil³⁰, eğer koşulları varsa dolandırıcılık hükümlerinin uygulanacağı yönündedir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 1987 yılında verdiği bir kararda "Bir senedin çek vasfı kazanabilmesinin TTK'nun 692. maddesinde yazılı zorunlu ve mutlak şekil şartlarının metinde bulunmasına bağlı olduğu, eğer bu hususlardan birisi mevcut değilse, bu noksanlığın TTK'nun 693. maddesinde açıklanan biçimde tamamlanmasının mümkün olması gerektiği, bu hüküm de gözönünde tutulduğunda unsur eksikliği giderilmiyorsa o belgenin çek niteliği taşımadığı" gerekçesiyle, kuruluşu için gerekli unsurları taşımayan bir evrakın çek olmadığı, dolayısıyla bu tür bir evrakın karşılıksızlığının 3167 sayılı Kanun'un 16. maddesindeki suçu oluşturmadığı sonucuna varmıştır. Bununla birlikte, şartları varsa dolandırıcılık suçunun oluşabileceğine, aksi bir yorumun kanunilik ilkesinin ihlali olabileceğine karar vermiştir³¹.

Yargıtay'ın bu tarihten sonra verdiği kararlarda da konuya aynı şekilde yaklaştığı gözlenmektedir³². Yargıtay'ın keşide yeri bulunmayan senetler hakkında, çek vasfını taşımamaları nedeniyle koşulları varsa dolandırıcılık hükümlerini uygulaması, isabetli bir yaklaşımdır.

²⁹HAFIZOĞULLARI, Z.: "3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun'un 16. Maddesinde Öngörölmüş Olan Suçun Sınırları", Batider, Y.1988, C.XIV, S.4, sh.32.

³⁰Y.CGK'nun 11.4.1988 tarih, E.1988/6 - 55/K.142 sayılı kararına göre; "Keşide yeri olmayan çekin karşılığı olmasa bile, bu belge çek olmadığı için 3167 sayılı Çek Yasası hükümleri uygulanamaz." (ERİŞ, Çek, sh.364; Y.10.CD'nin 16.6.1992 tarih, E.5333/K.7035 sayılı kararına göre de "Keşide yeri olmayan çek için 3167 sayılı Yasa hükümleri uygulanmaz." (ERİŞ, Çek, sh.367)

³¹Y.CGK. 1.6.1987 tarih, E.1987/7-95, K.1987/321 sayılı kararı (HAFIZOĞULLARI, agm., sh.33).

³²Y. CGK. 25.7.1989 tarih, E.1989/7-237 K.1989/281 sayılı kararında "Çekte düzenleme (keşide) yeri bulunmasa bile, böyle bir belgeyi çek olduğuna ve kararlaştırılan tarihte karşılığının muhatap bankada bulundurulacağına inanarak alan şikayetçi (müşteki) nezdinde, dolandırıcılık suçundan aranan aldatma, özelliği gerçekleştiği gibi, çek bedelini ödemeyen ve ödememekte ısrarlı tutumunu halen sürdüren sanık haksız çıkarıcı da sağlamış bulunduğu dolandırıcılık suçu tüm öğeleri itibarıyla oluşmuştur" sonucuna varmıştır (YKD. C.XVI, S.1, Ocak 1990, sh.98).

b- Keşide Tarihinin İmkansız Bir Tarih Olması

Çekin zorunlu unsurlarından bir diğeri olan keşide tarihinin imkansız bir tarih olup olmaması da uygulanacak hükümler açısından farklılık yaratmaktadır. Yargıtay'ın konuya yaklaşımı, keşide tarihi imkansız bir tarih olan çekin muhatap bankaya ibrazında karşılığının bulunmaması halinde koşulları varsa dolandırıcılık hükümlerinin uygulanacağı yönündedir. Bu bağlamda Yüksek mahkeme, "30 Şubat" tarihini imkansız bir tarih olarak kabul etmiştir³³.

Tarihin imkansız sayılmaması halinde karşılığın olmaması durumunda ise Yargıtay, 3167 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanacağı kabul etmektedir. Konuyla ilgili kararlarında Yargıtay, 29 Şubat 1994 tarihli çekin Şubat ayının son gününde³⁴, 31 Nisan 1994 tarihli çekin ise Nisan ayının son gününde³⁵ keşide edildiğinin kabulü gerektiği sonucuna varmıştır. Bir başka kararda ise keşide tarihinin 31.9.1992 olmasının takvimde hiç olmayan bir tarih olarak kabul edilemeyeceğini³⁶ vurgulamıştır.

Yargıtay'ın konuyla ilgili olarak verdiği kararlarda, 30 veya 31 çeken ayların halk arasında karıştırılabileceğini, buna karşılık Şubat ayının 30 çekemeyeceğinin herkes tarafından bilinen bir olgu olduğunu gözönünde bulundurduğu sonucuna varılabilir.

B) KARŞILIKSIZ ÇEKTE DÜZELTME İHTARINA İLİŞKİN UYUŞMAZLIKLAR

Süresinde muhatap bankaya ibraz edilen çekin kısmen veya tamamen karşılıksız çıkması halinde, karşılıksızlığı tespit eden muhatap bankanın yapmakla yükümlü olduğu işlemlerden bir tanesi, durumu hesap sahibine ihtaren bildirmektir. Bankanın bu yükümlülüğünü yerine getirmesi, karşılıksız çıkan çek bedelinin hamil adına keşideciden

³³Y. 10.CD. 6.3.1996 tarih, E.1996/1820 K.1996/2053 sayılı kararında "30.2.1993 keşide tarihli çekte, keşide tarihi imkansız bir tarihtir. Bu durumda çek, zorunlu öğeleri taşımadığından sanığın eyleminin dolandırıcılık suçunu oluşturma durumu kararda tartışmalıdır" şeklinde bir ifade yer almaktadır (YKD. C.23, S.1, Ocak 1997, sh.140).

³⁴Y.10.CD. 23.5.1995 tarih, E.1995/4024 K.1995/4497 sayılı kararında; 29.2.1994 keşide tarihini taşıyan çekin, Şubat ayının son günü keşide edildiğinin kabulü gerekeceği, TTK'nun 692. ve 693. maddelerindeki unsurları taşıyan çekin, karşılıksız çek keşide etmek suçunun diğer koşulları da gerçekleştiği takdirde 3167 sayılı Yasa'nın 16/1. maddesindeki suçu oluşturacağı ifade edilmiştir (YKD. C.21, S.8, Ağustos 1995, sh.1331).

³⁵Y.10.CD. 11.3.1996 tarih, E.1996/2150 K.1996/2250 sayılı kararı (YKD. C.23, S.2, Şubat 1997, sh.314).

³⁶Y.CGK. 3.2.1996 tarih, E.1995/10-378 K.1996/13 sayılı kararında; suça konu çekin keşide tarihinin 31.9.1992 olmasının takvimde hiç olmayan bir tarih olarak kabul edilemeyeceği, bu nedenle keşide tarihinin ayın son günü olduğu dikkate alınarak ibraz süresinin bu tarihe göre hesaplanması gerektiği, keşide ve ibraz tarihine itiraz etmeyen sanığın iradesi dışına çıkılarak keşide tarihinin yok sayılmasının, eylemin, sanığın aleyhine dolandırıcılık suçunu oluşturacağından yasaya aykırı olduğu kabul edilmiştir (YKD. C.22, S.7, Temmuz 1996, sh.1130).

tahsiline hizmet etmektedir³⁷. 3167 sayılı Kanun'un 7. maddesi gereği banka, bu ihtarı, ibraz tarihini izleyen on gün içinde iadeli taahhütlü mektupla yapmak zorundadır.

Yargıtay, bankanın yapmak zorunda olduğu bu ihtarın, keşidecinin iyiniyetini göstermesi olanağını sağlamaya yönelik olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle kararlarda, bankaca gerekli ihtarın yapılmadığının tespit edildiği durumlarda, çekin mahkemece bankaya tevdi edilip 7. madde uyarınca gerekli ihtarın yapılması ve bu ihtar üzerine keşidecinin düzeltme hakkını kullanıp kullanmadığının araştırılması gerektiği kabul edilmektedir³⁸. Böylelikle yargılama sırasında bankaca gerekli ihtarın yapılmadığı ortaya çıkarsa, o aşamada bankaya gerekli ihtar yaptırılarak keşideciye iyiniyetini kanıtlama olanağı tanınmaktadır.

Yargıtay'ın bu uygulaması, ÖZGEN tarafından yargılama hukuku sistemimize ters olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir³⁹.

Bankaca yapılan ihtarı alan hesap sahibinin, yedi iş günü içinde "düzeltme hakkı"nı kullanması mümkündür. Düzeltme hakkının kullanılmasıyla çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını, tazminat ve faiziyle ödeyen hesap sahibi, çek keşide etme hakkını yeniden kazanacaktır (3167 sayılı Kanun md.8). Böylece hamilin şikayet hakkı ortadan kalkacak ve 3167 sayılı Kanun'un 16. maddesinde öngörülen cezai yaptırımlar uygulanmayacaktır⁴⁰. Bu yönüyle hesap sahibinin düzeltme hakkını kullanmaması, ceza prosedürünün başlatılabilmesi için bir "ön koşul" niteliğindedir.

³⁷GÖLE, Çek, sh. 193.

³⁸Y.10.CD. 20.6.1995 tarih, 5562/5990 sayılı kararı (MALKOÇ/GÜLER, sh.89); 10.CD. 2.5.1995 tarih, 3636/4181 sayılı karar(MALKOÇ/GÜLER, sh.89); 10.CD.24.4.1995 tarih, 3317/3659 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, sh.89); 10.CD.1.5.1995 tarih, 3647/4057 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, sh.90); 10.CD.26.12.1994 tarih, 11833/14772 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, sh.90); 10.CD. 3.7.1995 tarih, 6188/6533 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, sh.90); 10.CD. 27.12.1994 tarih, 11597/14867 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, sh.90) 10. CD. 1.5.1995 tarih, 3690/4067 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, sh.92); 10.CD. 1.5.1995 tarih, 3927/4129 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, sh.92) Bu kararların ortak özelliği; "...tebligatın usulüne uygun olarak yapılıp yapılmadığının araştırılarak, eğer yapılmamışsa, 3167 sayılı Kanun'un 7. maddesindeki kuralın keşidecinin iyi niyetini göstermek imkanını sağlamak amacıyla yönelik olduğu da gözönüne alınarak çekin mahkemece bankaya tevdi edilip usulüne uygun 7. maddeye göre zorunlu ihtarın yapılmasının sağlanması ve bu ihtarın üzerine Kanunda yazılı 7 iş günü içinde düzeltme hakkını kullanıp kullanmadığını araştırılıp belgeleri de eklenerek sonuca göre bir hüküm kurulması gerekirken..." ifadesinin bulunmasıdır.

³⁹Yazar'a göre duruşma sırasında yargılama şartının gerçekleşmediğini gören mahkeme, bunu gerçekleştirerek davaya devam etmek durumunda değildir. Yargılama şartının gerçekleşme olasılığına göre durma veya düşme kararı verebilir. Yargılama şartının tamamlanması için gerekli işlemleri yaptırma görevi ise Cumhuriyet Başsavcılığına ve şikayetçiye düşen bir görevdir. (ÖZGEN, E.: "3167 Sayılı Yasa'nın Uygulanmasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler", Batider, Y.1989, C.XV, S.2, sh.61-62).

⁴⁰Bankanın hesap sahibine göndereceği ihtar ve hesap sahibinin düzeltme hakkıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZTAN, sh.1230vd., 1260vd.; GÖLE, Çek, sh.193-197, 207vd.; REİSOĞLU, S.: Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara 1985,

Karşılıksız çek keşidesine cezai yaptırımların uygulanabilmesi açısından önem taşıyan hesap sahibinin düzeltme hakkı, muhatap bankanın ihtarıyla kullanılabilir hale gelmektedir. Dolayısıyla muhatap bankanın karşılıksızlığa ilişkin bildirim, düzeltme hakkı ile yakından ilişkili bir işlem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yargıtay'ın bankanın hesap sahibine yapacağı tebligat ve hesap sahibinin düzeltme hakkına ilişkin çeşitli kararları bulunmaktadır. Bu kararlarda ele alınan uyuşmazlıklar birkaç noktada toplanmaktadır.

Uyuşmazlıklardan bir kısmı bankanın hesap sahibine yapacağı ihtarla ilişkindir. Bu uyuşmazlıklar, özellikle ihtarın muhatabı (hesap sahibi-keşideci), muhatabın bulunmaması halinde ihtarın kabule yetkili kişiler ve ihtarın yapılış şekli konularında toplanmaktadır.

1. Bankanın Yapacağı İhtarın Muhatabı

3167 sayılı Kanun'un 7. maddesinde ihtarın "hesap sahibine" yapılacağı açıkça düzenlenmiştir. Bu düzenleme, hesap sahibinin aynı zamanda keşideci olduğu varsayımına dayanmaktadır. Hesap sahibinin gerçek kişi olması ve çeki bizzat kendisinin keşide etmesi durumlarında herhangi bir tereddüt olmayacaktır. Ancak çekin temsilci aracılığıyla düzenlendiği durumlarda maddedeki ifade yetersiz kalmaktadır. Şöyle ki; 3167 sayılı Kanun'un 16. maddesine göre karşılıksız çek keşidesinin cezai yaptırımları "keşideci" hakkında uygulanacaktır. Ayrıca aynı maddede, düzeltme hakkı "fiili işleyenler"e tanınmıştır. Bu madde göz önünde bulundurulduğunda, keşideci ile hesap sahibinin farklı olması halinde, Kanun'un 7. maddesinin ifadesinin yetersizliği açıkça ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durumda, Kanun'un lafzı aynen uygulanacak olursa bankaca kendisine herhangi bir bildirim yapılmamış olan keşideci, 16. maddedeki yaptırımlarla karşılaşabilecektir.

Kanun'un 7. maddesinin 16. maddeyle bağlantısı kurulduğunda, 7. maddedeki ifadenin dar yorumlanmaması gerektiği şeklinde bir sonuca varmak kaçınılmaz olmaktadır. Maddedeki bu aksaklığı dikkate alan bazı yazarlar da temsilen çek keşidesi durumlarında, ihtarın öncelikle keşideciye gönderilmesi gerektiği fikrini savunmaktadırlar⁴¹.

Kanun maddesinin konuyu açık ve kesin olarak hükme bağlayamamış olması, uygulamada sık sık uyuşmazlıkların çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla konuya ilişkin olarak Yargıtay'ın bir çok kararı bulunmaktadır.

sh.130vd.; ERIŞ, Çek, sh.391vd.; MALKOÇ/GÜLER, sh.82vd.; TEOMAN, Ö.: Çek Yasası ve Getirdiği Yenilikler, Mayıs 1987, sh.13-17; ÖZGEN, sh.61-67.

⁴¹ ERIŞ, Çek, sh.392; REİSOĞLU, Çek, sh.121, dpn.223; SELÇUK'a göre, hesap sahibinin hesabın denetimini ve üzerinde işlemde bulunma yetkisini temsilci veya vekile bırakmış olması, kendisinin sorumluluktan kurtulmasına neden olmaz. Hesap sahibi keşidecinin sorumluluğu asıl olduğu için, her eylemde vekil ya da temsilcinin sorumluluğunu, katılma ve cürüm kası hükümlerinin ışığı altında değerlendirmek gerekir.(SELÇUK, Çek, sh.75).

Yargıtay, birçok kararında⁴², ihtarın, hesap sahibine değil, keşideciye yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Yüksek Mahkemenin konuya bu şekilde yaklaşımı, amaçsal açıdan yerindeyse de kanun maddesinin açık hükmü karşısında tereddütlere yol açmaktadır. 3167 sayılı Kanun'un 7. maddesi açıkça ihtarın "hesap sahibine" yapılacağını öngörmektedir. Yargıtay'ın ilgili kararlarında, hesap sahibi ile keşidecinin farklı kişiler olmaları durumunda gerçekleştirilecek aksaklıkların önlenmeye çalışıldığına şüphe yoktur. Ancak Kanun'un açık hükmünün de gözardı edilmemesi gerektiğinden hareketle, hesap sahibine de keşideciyle birlikte ihtar yapılması, daha uygun olacaktır. Nitekim Yargıtay'ın yetkili vekil aracılığıyla düzenlenen ve karşılıksız çıkan çeklerde, sadece hesap sahibine yapılan ihtar gönderilerek karar verilemeyeceğine dair kararı⁴³ da bulunmaktadır.

Kanun'un açık hükmü ve uygulamada yaşanan aksaklıklar dikkate alınarak, keşideci ile hesap sahibi farklı kişiler olduğunda, bankanın ihtarı hesap sahibine ve keşideciye tebliğ etmesi yerinde bir uygulama olacaktır.

2. İhtarın Kabule Yetkili Kişiler

Bankanın yapacağı ihtar konusunda bir diğer önemli nokta, hesap sahibine (veya keşideciye) tebligat yapılmasının imkansız olduğu durumlarda, bu kişinin yakınına yapılan ihtarın geçerli olup olmayacağı hususudur.

Yargıtay, kararlarında, ihtarın tebligatı almaya "ehil ve yetkili" kişilere yapılmasının mümkün olduğunu kabul etmektedir. Sanığın kendisiyle birlikte oturan gelini⁴⁴, eşi veya kızı⁴⁵, sanıkla aynı yerde çalışan işçi⁴⁶, yetkili kişi olarak nitelendirilmektedir. Ancak dikkati çeken bir husus, sırf sanığın yakın akrabası olmanın, kişinin ihtarı almaya yetkili ve ehil sayılması için yeterli görülmemesidir. Örneğin 1994 yılında verilen bir kararda⁴⁷, sanığın babasının iadeli taahhütlü mektubu almaya yetkili olup olmadığının araştırılması gerektiği sonucuna varılmıştır. 1995 yılında verilen bir

⁴²Y.10.CD. 29.9.1992 tarih, E.7255 K.9228 sayılı kararına göre "İhtar mektubunun çek hesabı sahibine değil, çeki keşide eden kimseye tebliği gerekir." (ERİŞ, Çek, sh.403); 10. CD'nin 7.10.1992 tarih, E.7275 K.9767 sayılı kararına göre "Düzeltilme hakkına ilişkin tebligatı hesap sahibine değil, çeki bu hesap sahibi adına düzenleyene, yani sanık olan vekile yapmak gerekir." (ERİŞ, Çek, sh.403); 10.CD'nin 17.10.1994 tarih, E.9144 K.12123 sayılı kararına göre "3167 sayılı Kanun'a göre ihtar mektubunun çek hesabının sahibine değil, çeki keşide eden ve davanın süjesi olan sanığa yapılması gerekir." (ERİŞ, Çek, sh.406).

⁴³"Çek yetkili vekil aracılığıyla düzenlenmiş ve karşılıksız çıkmışsa, kamu davasında sanık olan yetkili vekile düzeltme hakkını kullanması için tebligat yapılmadan ve sadece hesap sahibine gönderilen ihtar ile yetinilerek tecziye kararı verilemez." (Y. 10.CD. 6.4.1993 tarih, E.16229 K.3756 sayılı kararı, ERİŞ, Çek, sh.403).

⁴⁴Y.CGK. 20.12.1993 tarih, E.1993/10-302, K.339 sayılı kararı (ERİŞ, Çek, sh. 398,399).

⁴⁵Y.10.CD. 4.7.1995 E.6080/K.6593 (ERİŞ, Çek, sh.413).

⁴⁶"... Muhatap bankanın gönderdiği ihtar mektubu, sanıkla aynı yerde çalışan işçisine tebliğ edilmiş ise, bu tebligat geçerlidir. Ve sanığın temyiz itirazı yerinde değildir..." (Y.10.CD. 22.12.1993 tarih, E.10881/K.14712 sayılı kararı, ERİŞ, Çek, sh.403).

⁴⁷Y.10.CD. 26.12.1994 tarih, E.11746/K.14703 sayılı kararı (ERİŞ, Çek, sh.409).

kararda⁴⁸ da sanığın kızkardeşinin tebligatı almaya yetkili olup olmadığının araştırılması gerektiği vurgulanmıştır.

3. Bankanın Yapacağı İhtarın Şekli

3167 sayılı Kanun'un 7. maddesi gereğince bankaca yapılacak ihtarın iadeli taahhütlü mektupla yapılması gerekir. Bu husus, birçok Yargıtay kararında⁴⁹ vurgulanmaktadır. İhtarın iadeli taahhütlü mektupla yapılması zorunlu olmakla birlikte, kişinin, usulüne uygun olmayan tebligatı ve konusunu öğrenmesi halinde, tebligatın geçerli hale geleceği Yargıtay tarafından kabul edilmektedir⁵⁰.

Kararların genel bir değerlendirmesi yapıldığında, tebligatın kural olarak iadeli taahhütlü mektupla yapılması gerektiğinin Kanun'un açık hükmü karşısında Yargıtay tarafından da benimsendiği gözlenmektedir. Ancak bu kural, katı bir şekilde uygulanmamakta, Tebligat Kanunu'nun 32. madde hükmünün de uygulanabilirliği kabul edilmektedir. Bu maddeye göre;

"Tebliğ, usulüne aykırı yapılmış olsa bile, muhatabı tebliğden haberdar olmuş ise tebliğ geçerli sayılır."

Bu kuraldan hareketle Yargıtay, banka görevlileri tarafından elden veya telefonla yapılan tebligatı, muhatabın öğrenmiş olması koşuluyla, geçerli saymaktadır. Bu gibi davalarda, elden yapılan tebligata keşidecinin duruşmada itiraz etmemesi halinde tebligatın

⁴⁸Y. 10.CD. 1.5.1995 tarih, E.3690 K.4067 sayılı kararı (MALKOÇ/GÜLER, sh.92).

⁴⁹Örneğin Y.CGK. 27.4.1992 tarih, E.1992/7-95 K.116 sayılı kararı (ERİŞ, Çek, sh.395); Y.CGK. 20.12.1993 tarih, E.1993/10-291/K.328 sayılı kararı (ERİŞ, Çek, sh.396).

⁵⁰Y.CGK. 27.4.1992 tarih, E.1992/7-95, K.116 sayılı karara göre "... Sanık düzeltme hakkına ilişkin tebligatı aldığını ve buna rağmen çek bedelini ödemediğini açıklamış bulunduğu göre, tebligat geçerli hale gelir ve karşılıksız çek keşide etme suçu oluşur.." (ERİŞ, Çek, sh.395); "...Sanık yapılan tebligatı aldığını açıkça kabul ettiğine ve bu tebligata ilişkin belge mahkemede okunduğunda herhangi bir itirazda bulunmadığını açıkça söylediğine göre tebligat geçerlidir.." (CGK. 25.5.1992 tarih, 1992/10-103 K.161 sayılı karar, ERİŞ, Çek sh.1237); "... Çeki karşılıksız çıkan sanığa düzeltme hakkının kullanılması için tebligat yapıldığı kesinlik kazanmamış ise, suç oluşmaz. Ancak elden tebligatta, 7201 sayılı Yasa'nın 32. maddesinde öngörülen koşullar oluşmuşsa, bu tebligat geçerlidir..." (Y.CGK. 1.6.1992 tarih, E.1992/7-150K.174 sayılı kararı, (ERİŞ, Çek, sh.395); "... Çekin karşılıksız çıkması halinde, düzeltme hakkının kullanılması için banka görevlisinin eliyle yapılan bildirim geçersizdir. Ancak keşideci "ihtarı aldığını açıkça kabul ettiğini" veya tebligata ilişkin belge kendisine okunduğunda bir itirazı bulunmadığını açıkça söylediği takdirde, usulüne aykırı yapılan tebligat geçerlidir..." (Y.CGK. 14.2.1994 tarih, E.1993/10-325/K.45 sayılı kararı, ERİŞ, Çek, sh.400); "... PTT tebligat yazısı ile sanık bu tebligatı aldım der ise, tebligat işleminin geçerli olduğunun kabulü gerekir...." (Y.10.CD. 6.12.1994 tarih, E.10603/K.13898 sayılı kararı, ERİŞ, Çek, sh.409); "... Sanık duruşmada "bankadan gönderilen ihtarnamemi aldım" demiş ise, ihtarın tebliğinin usule uygun olduğunun kabulü gerekir..." (Y.10.CD. 13.2.1995 tarih, E.772/K.1080 sayılı kararı, ERİŞ, Çek, sh.411); "...İhtarname tebliği usulsüz ise de, sanık haberi olduğunu bildirmesine göre, bu tebliğ geçerli sayılır..." (Y.10.CD. 1.5.1995 tarih, E.3715/K.4072 sayılı kararı, ERİŞ, Çek, sh.411).

geçerli olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla sanığın, itirazı halinde tebligat geçersiz sayılmaktadır.

Yargıtay'ın usulsüz tebligatı, muhatabı tarafından itiraz edilmemesi üzerine geçerli saymasının, ceza muhakemesinde "tasarruf edilmezlik" ilkesine aykırı olduğu ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre; bir yargılama şartının şekil yönünden yasanın öngördüğü şekle uygun olup olmadığını sanığın iradesine bırakmak, sanık itiraz ederse, yargılama şartı gerçekleşmediği için davaya devam etmemek, sanık itiraz etmezse yargılama şartının gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırmadan davayı sonuca ulaştırmak, tasarruf edilmezlik ilkesine aykırıdır⁵¹.

Yargılama şartının gerçekleşip gerçekleşmediğini mahkemenin re'sen dikkate alması gerektiğini savunanlara göre, mahkemenin re'sen araştırma yetkisinin kaldırılarak, sanığın iradesine tabi olmak, ceza yargılamasına ters düşmektedir. Bu nedenle, amaçsal yorum yapılarak, keşideciye banka eliyle yapılan tebligatın da geçerli sayılması gerektiği görüşü ileri sürülmüştür⁵².

Bu görüş taraftarları⁵³, fikirlerini 3167 sayılı Kanun'un 12. maddesi hükmüyle desteklemektedirler. "Tebligat Adresi" başlığını taşıyan hükmü göre "Bu Kanun uyarınca yapılacak ihtarlar, herhangi bir adres değişikliği bildiriminde bulunulmadığı sürece çek hesabı sahibinin hesabı açtırırken bildirdiği adrese yapılmakla geçerli olur." Kanun'un düzenlemesi gereği, hesap sahibi adresini değiştirmiş olsa da eğer bunu bankaya bildirmemişse, eski adrese yapılan tebligat geçerli sayılacaktır. Dolayısıyla Kanun, ihtar muhatabına ulaşmamış olsa da tebligatı yapılmış kabul ederek "yasal bir karine" getirmektedir.

3167 sayılı Kanun'la bankanın hesap sahibine göndermekle yükümlü tutulduğu ihtarın amacı, karşılıksız çek keşidesinden muhatabını haberdar ederek, iyiniyetini göstermesi için olanak tanınmasıdır. İhtarın iadeli taahhütlü mektupla yapılmasının öngörülme nedeni de, durumun hesap sahibine mutlaka bildirilmesinin sağlanmasıdır. Amaç, hesap sahibine durumu bildirmek olduğuna göre, bunun ne şekilde gerçekleşmiş olduğunun pek fazla önem taşımaması gerekir. Kaldı ki kanun koyucu 12. maddeyle, hesap sahibinin durumu öğrenememesi olasılığını dahi göze almıştır. Bu nedenlerle, bankanın elden imza yöntemiyle yaptığı bildirim de geçerli sayılması gerektiğine ilişkin görüş, haklı görünmektedir.

C) ŞİKAYET HAKKINA İLİŞKİN UYUŞMAZLIKLAR

3167 sayılı Kanun'un 16/II maddesine göre karşılıksız çek nedeniyle takibat yapılabilmesi, hamilin şikayetine bağlıdır⁵⁴. "Çek hamili" ifadesiyle "çeki hukuka uygun şekilde hamil olan kimse", yani "hak sahibi hamil" in kastedildiği kabul

⁵¹ÖZGEN, sh. 62, 63.

⁵²ÖZGEN, sh. 63.

⁵³ÖZGEN, sh. 63; SELÇUK, Çek, sh. 139.

⁵⁴Şikayet hakkıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZTAN, sh.1287vd.; GÖLE, Çek, sh.216vd.; REİSOĞLU, Çek, sh.173vd.

edilmektedir⁵⁵. Kanun'un açık hükmü gereği Yargıtay, şikayet hakkının kullanılması sırasında, öncelikle şikayette bulunan kişinin çek üzerindeki sıfatının belirlenmesi gerektiğine karar vermektedir⁵⁶.

Şikayet hakkıyla ilgili olarak da çeşitli uyuşmazlıklar ortaya çıkmaktadır. Bu uyuşmazlıklardan bir bölümü, şikayet hakkının sahibi ve şikayet hakkının devredilebilirliğine ilişkindir. Şikayet hakkı, Kanun'da "hamil"e tanındığından, şikayet hakkını kullanan kişinin hamil sıfatını taşıyıp taşımadığı mahkemece araştırılmalıdır. Çeki bankaya ibraz ederek karşılıksızlığı tespit ettiren hamilin, çeki başkasına devretmesi halinde şikayet hakkının bu kişiye geçip geçmeyeceği hususu üzerinde durulması gereken ikinci konudur.

Şikayet hakkını kullanabilecek kişilere ilişkin bu gibi uyuşmazlıkların yanısıra, şikayet hakkının kullanılacağı tarihin başlangıcı da Yargıtay kararlarına konu olmaktadır.

1. Şikayet Hakkını Kullanabilecek Kişi

Hak sahibi olmayan hamilin şikayet hakkı bulunmadığından, "hamil" sıfatının belirlenmesi, karşılıksız çeki ilişkin uyuşmazlıklarda önem taşımaktadır. Hamile yazılı çeklerde meşru hamil, çeki elinde bulunduran kimsedir. Bu kurala uygun olarak Yargıtay, hamile yazılı çeklerde şikayet hakkının "çeki elinde bulunduran kimse"ye ait olduğunu kabul etmektedir⁵⁷.

Emre yazılı çeklerde meşru hamil, lehdar veya çeki düzenli ciro zinciriyle elinde bulunduran kimsedir. Dolayısıyla emre yazılı çeklerde, şikayet hakkının sahibi belirlenirken ciro zincirinin düzenli olup olmadığının tespiti önem arz etmektedir. Yargıtay, ciro zincirinde imzası olan ve çeki zilyet olan kişinin şikayet hakkı olduğunu kabul etmektedir⁵⁸. Yüksek Mahkeme bu araştırmayı yaparken, çizilmiş ciroların yazılmamış hükmünde olduğu⁵⁹ ve ciro silsilesinde kişinin isminin yanısıra imzasının da bulunması⁶⁰ gerektiği hususlarını dikkate almaktadır.

⁵⁵UYAR, sh. 678.

⁵⁶"... 3167 sayılı Yasa'nın 16/II. maddesinde "Bu fiillerden dolayı takibat yapılması çek hamilinin şikayetine bağlıdır" hükmü yer aldığına göre, şikayette bulunan kişinin çek üzerindeki sıfatının bilinmesi zorunludur..." (Y.CGK. 12.4.1993 tarih, E.1993/10-7 K.1993/58 sayılı kararı, YKD. C.19, S.6, Haziran 1993, sh.926).

⁵⁷"... Hamiline yazılı çeki elinde bulunduran kimsenin şikayet hakkı vardır..." (Y.7.CD. 10.3.1989 tarih, E.6747 K.1926 sayılı karar, ERIŞ, Çek, sh.480).

⁵⁸Y.CGK. 25.10.1993 tarih, E.1993/10-252/K.273 sayılı karar (ERIŞ, Çek, sh.474); "...Çek cirotasının çeki hamil olmak kaydıyla şikayet hakkı vardır..." (Y.10.CD. 26.5.1992 tarih, E.4033/K.6148, ERIŞ, Çek, sh.496); "... Müşteki cirosu altındaki kaşe, ibraz kaşesi olmayıp hamil bankanın kaşesi bulunduğu anlaşılmasına göre, ciro silsilesi düzenlidir ve bu durumda müşterisinin şikayet hakkı vardır.." (Y.10.CD. 11.10.1994 tarih, E.8109/K.11961 sayılı karar, ERIŞ, Çek, sh.512); "... Çekte şikayet hakkı, çeki ibraz eden ile ciro silsilesinde imzası olan gerçek veya tüzel kişiye aittir..." (Y.10.CD. 27.12.1994 tarih, E.11639/K.14906 sayılı karar, ERIŞ, Çek, sh.528).

⁵⁹"... Çizilmiş cirolar yazılmamış hükmündedir. ..Ciroların ibrazdan önce olup olmadığı araştırılarak, müşterinin şikayet hakkı bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır..." (Y.10.CD. 11.10.1994 tarih, E.8923/K.12031 sayılı karar, ERIŞ, Çek, sh.513); "...

Yargıtay'ın şikayet hakkının sahibini belirlerken gerekli araştırmanın yapılması zorunluluğuna ilişkin kararları yerinde olmakla beraber, Yüksek Mahkeme'nin kararlarında üzerinde durmadığı bir husus vardır. Kararlarda, şikayet hakkının sahibi belirlenirken, bu kişinin karşılıksızlığı tespit ettirip ettirmediği konusu üzerinde durulmamaktadır. Halbuki, kişinin tespiti yaptırmış olması, şikayet hakkının kullanımında gözönünde bulundurulması gereken bir husustur.

Şikayet hakkının kullanımıyla ilgili uyuşmazlığa neden olan bir diğer konu, hamilin, çeki muhatap bankaya ibraz ettikten sonra devretmesi halinde, şikayet hakkının devralan kişiye geçip geçmeyeceği hususudur.

Yargıtay 7. Ceza Dairesi 1988 yılında verdiği bir kararda⁶¹ hamiline düzenlenen bir çekin hamili tarafından bankaya ibraz edilmesi sonucu karşılığının bulunmadığı tespit edildikten sonra üçüncü kişiye devredilmesinin karşılıksız çek keşide etmek suçundan dolayı şikayet hakkının da bu kişiye geçmesi sonucunu doğuracağını kabul etmiştir. Bu kararlar birlikte şikayet hakkının karşılıksızlığın tespitinden sonra devrini kabul eden ve reddeden görüşler ortaya çıkmıştır⁶².

Çekin karşılıksızlığın tesbitinden sonra devri halinde şikayet hakkının da devralana geçeceğine ilişkin görüşün gerekçesi, bu durumun keşidecinin kötüniyetinin korunmaması açısından zorunlu olduğu şeklindedir. Bu görüş taraftarları, devralan kişinin şikayet hakkını cirantanın durumuna benzetmektedirler.

Karşı görüştekilere göre; hamil olmak, çekin bankaya ibrazıyla birlikte biten bir süreçle ilgili bir kavramdır. İbrazla, şikayet hakkı ve zamanasını süreleri başlamakta, bundan sonra devir mümkün olmakla birlikte ciro edilme olgusu son bulmaktadır. Bundan sonraki aşamada çek, sıradan bir senet haline gelmektedir. İbrazdan sonra çeki alan kişi, suçtan zarar gören kişi değil, alacağın kendisine devredildiği kişidir ve devredilen sadece alacak hakkıdır⁶³.

Çekin arka yüzündeki müdahile ait ciro çizilmiş ise, müdahilin şikayet hakkı yoktur..." (Y.10.CD. 21.11.1994 tarih, E.10099/K.13191 sayılı karar, ERİŞ, Çek, sh.516); "... Çekin ciro silsilesinde bulunan kişi silinmiş ise, bu silinen cirantanın şikayet ve müdahale hakkı yoktur..." (Y.10.CD. 29.5.1995 tarih, E.4384/K.4704 sayılı karar, ERİŞ, Çek, sh.545); "... Çekte çizilmiş cirosu olan müdahilin şikayet hakkı yoktur..." (Y.10.CD. 19.6.1995 tarih, E.5417/K.5773 sayılı karar, ERİŞ, Çek, sh.551).

⁶⁰"... Müşteki, çekin ciro silsilesinde olmakla beraber, imzası yok ise, şikayet hakkı yoktur..." (Y.10.CD. 12.5.1995 tarih, E.4084/K.5437 sayılı karar, ERİŞ, Çek, sh.541).

⁶¹Y.7.CD. 24.11.1988 tarih, 679/11430 sayılı karar.

⁶²ŞEN, E.: "Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçunda Şikayet Hakkı", Yargıtay Dergisi, 1992, S. 4, sh. 491 vd.

⁶³SELÇUK, Çek, sh.147,148; ŞEN, sh.497-502.

Yargıtay'ın daha sonraki tarihlerde verdiği kararlarda; çekin ibrazından sonra, bu çeki ciro suretiyle alan kimsenin, çeke temlik suretiyle sahip olacağını belirtilerek çeke bu şekilde sahip olan kişinin şikayet hakkını kullanamayacağı sonucuna varılmıştır⁶⁴.

Çekin ibrazından sonra devrinde şikayet hakkının sahibini belirleyen kararlarda dikkati çeken husus, çeki ibraz edenin "tespit" yaptırmış olması üzerinde özellikle durulmuş olmasıdır. Çekin devri söz konusu olmaksızın şikayet hakkını belirleyen kararlarda, bu noktanın gözden kaçırılmış olduğu yukarıda belirtilmişti. Aslında şikayet hakkının sahibini belirleyen bu kararlarda da "tespit" şartına değinilmesi, isabetli bir tutum olacaktır.

Yargıtay'ın, çekin bankaya ibraz edilip karşılıksızlık tespiti yaptırdıktan sonra devri halinde şikayet hakkının devralana geçmeyeceği yönünde karar vermesi, olumlu bir uygulamadır. Karşılıksız çek keşide etme suçunun oluşumu için gereken şartlardan bir tanesi de "kısmen veya tamamen karşılığın bulunmadığının hamil tarafından tespit ettirilmesi"dir. Bu tespitin yapılmaması halinde, ön koşul gerçekleşmediğinden, suç meydana gelmeyecektir. Tespit ise ancak bir kez yaptırılabilir. Şikayet hakkının "tespiti yaptıran hamil"e tanınması halinde, çekin ibrazdan sonra devrinde karşılaşılan aksaklık da kendiliğinden aşılmış olacaktır. Tespiti yaptıran, ancak tek bir kişi olduğundan, devir halinde herhangi bir problem çıkmayacaktır. Bu durumda akla iki olasılık gelmektedir:

- Hamil çeki süresinde bankaya ibraz ettikten sonra herhangi bir tespit yaptırmadan üçüncü kişiye devredebilir veya

64 "... Bankaya süresinde ibraz edilip karşılığı olmadığı saptanan çekin hamili, tahsil edilmek üzere çeki müşteriye vermişse, müşterinin şikayet hakkı yoktur..." (Y.7.CD. 21.6.1990 tarih, E.1990/387 K.1990/8058 sayılı karar, YKD., C.17, S.1, Ocak 1991, sh.140); "... Katılan (lehdar), suça konu üç adet çeki keşide eden sanıktan almış ve lehdar sıfatını kazanmıştır. Ancak ibraz süresinden önce hamile yazılı bu çekleri Mehmet'e vermek suretiyle devretmiş, Mehmet de ibraz süresi içinde yasal hamil sıfatıyla muhatap bankaya ödeme için çekleri ibraz etmiş, karşılıksız buldukları arkalarına yazılan çekler, bu aşamadan sonra ibraz anındaki yasal hamil Mehmet tarafından katılan Atıfet'e ciro edilmiş, o da sanık hakkında şikayetçi olmuştur. Muhatap bankaya çeklerin ödeme için ibrazı anında yasal hamili Mehmet'tir. Bu aşamadan sonra Mehmet tarafından çeklerin Atıfet'e devir yoluyla geçirilmesi olanaklı olmayıp, ancak BK'nun 162'ye devam eden maddelerinde düzenlenen alacağın temlikli hükmündedir. Halbuki 3167 sayılı Yasa'nın 16/II. maddesine göre "...Bu fiillerden dolayı takibat yapılması çek hamilinin şikayetine bağlıdır..." Açıklandığı üzere ödeme için ibraz anında yasal hamil Atıfet olmayıp, Mehmet olduğundan, çeklerin lehdarı olan katılan Atıfet'in şikayet hakkı bulunmamaktadır..." (Y.CGK. 22.10.1990 tarih, E. 1990/7-222 K.1990/237, YKD. C.17, S.9, Eylül 1991, sh.1388) "... Çekin muhatap bankaya ibraz ve arkası yazıldıktan sonra, bu çekin başkasına devri, temli niteliğini taşır ve bu çeki temellük edenin, keşideciyi şikayet hakkı yoktur..." (Y.10.CD. 24.10.1994 tarih, E.9308/K.12296 sayılı karar, ERİŞ, Çek, sh.513); "... Çekin ibrazı sonucu çek arkasına "karşılığı yoktur" yazısı yazıldıktan sonra bu çekin ciro edilmesi temlik niteliğindedir ve ciro ile çeki alan hamilin, bu çeke dayanarak şikayetçi olma hakkı yoktur..." (Y.10.CD. 5.12.1994 tarih, E.10734/K.13732 sayılı karar, ERİŞ, Çek, sh.519); "... Çeke karşılıksız kaşesi vurulduktan sonra, bu çekin cirosu temlik sayıldığı için, bu çeki temellük edenin şikayet hakkı yoktur..." (Y.10.CD. 20.6.1995 tarih, E.5493/K.5939 sayılı karar, ERİŞ, Çek, sh.553).

- Hamil, çeki süresinde bankaya ibraz edip karşılıksızlığı tespit ettirdikten sonra üçüncü kişiye devredebilir.

Birinci durumda, senet, ilk defa birinci hamil tarafından bankaya ibraz edilmesine rağmen, bu kişi tarafından tespit yaptırılmadığından, karşılıksız çek keşide etme suçu oluşmayacaktır. Zira yukarıda da belirtildiği gibi, tespit, suçun unsuru sayılmaktadır. Bu olasılıkta, eğer ibraz süresi sona ermemişse devralanın çeki bankaya ibraz edip karşılıksızlığı tespit ettirmesi mümkündür. Tespit, devralan tarafından yapıldığından, suç, bu kişinin tespit yaptırdığı anda oluşacak, dolayısıyla şikayet hakkı da bu kişiye ait olacaktır. Senedin devri sırasında ibraz süresi sona ermişse, devralanın bankaya ibrazında, ibraz süresi geçmiş olacağından, karşılıksız çek keşide etme suçu oluşmayacaktır.

İkinci durumda, çeki bankaya ibraz edip karşılıksızlığı tespit ettiren kişi, tespitten sonra senedi devretse de devralan, şikayet hakkının sahibi olamayacaktır. Zira, suçun unsurları devreden hamilin senedi bankaya ibraz edip tesbiti yaptırmasıyla oluşacaktır.

Görüldüğü gibi; iki olasılıkta da şikayet hakkı çeki bankaya ibraz edip karşılıksızlığı tespit ettiren hamile ait olmaktadır.

2. Şikayet Süresinin Başlangıcı

3167 sayılı Kanun'un 16/1. maddesinde 3863 sayılı Kanunla eklenen cümleyle, "şikayet süresinin, çekin bankaya ibrazı tarihinde başlayacağı" kuralı öngörülmüştür. Bu değişiklikten önce, şikayet süresinin başlangıcı, düzeltme hakkı için gönderilen ihtar mektubunun tebliğinden itibaren başlayan yedi iş gününün bitim tarihinden başlatılmaktaydı⁶⁵.

3863 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önceki Yargıtay kararları da bu yönde verilmekteydi⁶⁶.

3863 sayılı Kanunla yapılan eklemeye artık şikayet süresinin çekin ibraz tarihinden başlayacağı açıkça kabul edilmiştir. Yargıtay da kararlarını bu yönde vermektedir⁶⁷. 3167 sayılı Kanun'dan önce işlenen suçlarda eski uygulama

⁶⁵SARIDUMAN, şikayet hakkının kullanılmasının düzeltme hakkı için öngörülen sürenin sonundan itibaren başlatılmasının mutlak olarak kabul edilemeyeceği görüşünü ileri sürmüştür. Zira bu durumda yasanın yürürlük maddesini açıklamak mümkün olmayacaktır. Bu maddeye göre ceza hükmü taşıyan 16. madde, şikayet hakkını düzenleyen 7 ve 8. maddelerden 6 ay önce yürürlüğe girmiş olacaktır. Bu hüküm, ihtar ve düzeltme hakkının, şikayet hakkının doğumu için önkoşul olarak kabulünü engellemektedir. (SARIDUMAN,Ü.: "3167 Sayılı Yasa İle İlgili Bir İnceleme", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1988, S.2, sh.236).

⁶⁶"... Sanığın dava konusu çeki içeren ihtar mektubunu almış sayıldığı 2.8.1990 tarihini izleyen yedi iş gününün bitiminden itibaren şikayet tarihi olan 7.3.1991 tarihine kadar altı aylık şikayet süresi geçtiğinden davanın düşürülmesine karar verilmelidir..." (Y.10.CD. 4.3.1992 tarih, E.1992/989 K.1992/1903 sayılı karar, YKD., C.18, S.5, Mayıs 1992, sh.819).

⁶⁷Y.10.CD. 17.10.1994 tarih, E.9121 K.12170 sayılı karar (ERİŞ, Çek, sh.513); Y.10.CD.30.5.1995 tarih, E.4096 K.4869 sayılı karar (ERİŞ, Çek, sh.547).

sürdürülmekte, dolayısıyla, şikayet süresi, düzeltme hakkının kullanılması için bankaca yapılan ihtarı takip eden yedi iş günlük sürenin sonundan başlatılmaktadır⁶⁸.

Karşılıksız çek keşide etme suçunun oluşabilmesi için, hesap sahibi veya keşidecinin düzeltme hakkını kullanmamış olması gerekir. Zira, düzeltme hakkının kullanılması, suçun oluşumunu engelleyen bir unsurdur. Bu durumda, şikayet süresinin ibraz tarihinde başlaması ve düzeltme hakkının kullanılması, birbirleriyle çelişen iki durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çekin ibrazında karşılıksız çıkması üzerine hamilin şikayette bulunduğu varsayımı karşısında, düzeltme hakkı kullanılırsa ne olacaktır? Böyle bir olayda yapılan şikayet hukuksal dayanaktan yoksun kalacağından hesap sahibinin veya keşidecinin cezalandırılması olanağı kalmayacaktır⁶⁹. Bu nedenle, düzeltme hakkının kaldırılması veya şikayet süresini düzeltme hakkının kullanımı için tanınan sürenin sonundan itibaren başlatılması önerilmiştir⁷⁰.

Bu görüş, ilk bakışta haklı gibi görünse de aslında sorunu tam olarak çözememektedir. Bilindiği gibi, hesap sahibi veya keşideci düzeltme hakkını ancak bankaca kendisine yapılan ihtar üzerine kullanabilecektir. Bu durumda banka, gerekli ihtar yapmazsa ne olacaktır? 3167 sayılı Kanun'un 15. maddesinde öngörülen cezai yaptırımlar dışında, bankayı bu ihtar yapmaya zorlamak mümkün olmayacaktır. Bu durumda hesap sahibi-keşidecinin ihtar almadığı için düzeltme hakkını kullanamaması, dolayısıyla da hamilin şikayette bulunma süresinin başlamaması gibi garip bir durum ortaya çıkmaktadır⁷¹. Şikayet süresinin hangi tarihte başlatılmasının uygun olduğu sorusuna cevap aranırken, bu noktanın da gözden kaçırılmaması gerekir.

3863 sayılı Kanun'la birlikte şikayet süresinin "ibraz tarihinden başlayacağı" açıkça düzenlenmiştir. Yargıtay da bu açık hükme paralel kararlar vermektedir. Bankanın ihtar göndermemesi veya geç göndermesi olasılığı karşısında, bu uygulamanın yerinde olduğu sonucuna varılabilir.

D) KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETME SUÇUNDA "FAİL" SIFATININ BELİRLENMESİNE İLİŞKİN UYUŞMAZLIKLAR

3167 sayılı Kanun'un 16. maddesinde, "keşide eden"in cezalandırılacağı ve "fiili işleyen" belli işlemleri gerçekleştirmediği halde şikayet hakkının doğmayacağı ifade edilmektedir. Fiili işleyen kişi, keşidecidir.

Keşideci ile hesap sahibi, kural olarak aynı kişidir. Ancak çekin vekil veya temsilci aracılığıyla düzenlenmesi halinde fail sıfatı hesap sahibine değil, vekil ya da

⁶⁸... Karşılıksız çek suçunda, şikayetini 3863 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girdiği 26.1.1993 tarihinden önce yapıldığı gözönüne alınarak, şikayet süresinin saptanması gerekir. Buna göre, 3167 sayılı Yasa'nın 7 ve 8 ile 12. maddeleri uyarınca, ihtarın tebliğ edildiği veya tebliğ sayıldığı yedi işgününün sonunda şikayet süresinin başlaması gerekir..." (Y.10.CD.22.5.1995 tarih, E.4106/K.4410 sayılı karar, ERİŞ, Çek, sh.543).

⁶⁹ERİŞ, Çek, sh. 467.

⁷⁰ERİŞ, Çek, sh. 467.

⁷¹Banka tarafından ihtarın gönderilmemesi halinde şikayet süresinin başlayamaması olasılığına SARIDUMAN tarafından işaret edilmektedir (SARIDUMAN, sh.239).

temsilciye ait olacaktır⁷². Buna karşılık, temsilcinin hesap sahibinin talimatı üzerine hareket etmesi ve hesapta para olduğunu zannetmesi halinde cezalandırılmayacaktır. Bu durumda, hesap sahibi de çeki keşide etmediğinden 3167 sayılı Kanun'a göre cezalandırılmayacak, koşulları varsa dolandırıcılık hükümleri uygulanacaktır⁷³.

Belirli koşullarda hesap sahibinin vekili veya temsilcisi de cezai yaptırımlarla karşılaştığı için düzeltme hakkının kullanımına ilişkin ihbarın bu kişilere de tebliği gerektiği ileri sürülmektedir⁷⁴.

Yargıtay verdiği kararlarda, hesap sahibi ile keşidecinin farklı kişiler olması halinde, karşılıksız çek keşidesinden hesap sahibinin sorumlu tutulamayacağını vurgulamaktadır⁷⁵. Vekil aracılığıyla düzenlenen çeklerde, karşılıksız çek keşide etme suçunun faili vekil olmakla birlikte, öncelikle vekilin vekaletnamesinin incelenmesi gerekmektedir. Vekaletnamede, "kambiyo taahhüdünde bulunma yetkisi"nin bulunup bulunmadığı önem taşımaktadır⁷⁶. Yargıtay, vekaletnamesinde "kambiyo taahhüdünde bulunma yetkisi" bulunmayan vekilin, koşulları varsa dolandırıcılık suçundan cezalandırılması gerektiği yönünde karar vermektedir⁷⁷.

Çek hesabının tüzel kişiye ait olması halinde, yetkili organlar tarafından düzenlenen çekin karşılıksız çıkması halinde cezai yaptırım, bu yetkili organlar hakkında uygulanacaktır. Yargıtay 1989 yılında verdiği bir kararda; şirket adına çek düzenlemeye yetkili bir kişinin keşide ettiği karşılıksız çek nedeniyle karşılaşılabilecek yaptırımların bu kişinin şirketten ayrılması halinde de uygulanacağı sonucuna varmıştır⁷⁸. Buna karşılık,

⁷²GÖLE, Çek, sh.215; REİSOĞLU, Çek, sh.176; OĞUZOĞLU, A.Ç.: Açıklamalı İçtihatlı Bono ve Çek Sorunları, İstanbul 1994, sh.124.

⁷³REİSOĞLU, Çek, sh.176.

⁷⁴GÖLE, Çek, sh.215; ÖZTAN, 1285.

⁷⁵"... Vekaleten çek düzenlenmesi ve karşılığının çıkmaması halinde hesap sahibi değil, vekil sorumlu olur..." (Y.10.CD. 5.12.1991 tarih, E.535/K.507 sayılı karar, ERİŞ, Çek, sh.486); "...Çek, vekil aracılığıyla düzenlenmiş ve karşılığı çıkmamışsa, çek karşılığını bankada bulundurmayan asil değil, vekil sorumlu olur..." (Y.10.CD. 17.1.1992 tarih, E.3/K.6 sayılı karar, ERİŞ, Çek, sh.488); "... Çeki vekil sıfatıyla imza eden kimse de, çek keşidecisi sayılır..." (Y.10.CD. 26.9.1994 E.8173/K.11337, ERİŞ, Çek, sh.510); "... Keşideci olan kimse hesap sahibinin vekili olsa bile, çek karşılıksız çıkmış ise, bu vekil tecziye edilir..." (Y.10.CD. 20.12.1994 tarih, E.11432/K.14542 sayılı karar, ERİŞ, Çek, sh.522); "... Çek keşidecisi olmayan hesap sahibi sanığın cezai sorumluluğu yoktur..." (Y.10.CD. 2.5.1995 tarih, E.3554/K.4234 sayılı karar, ERİŞ, Çek, sh.540).

⁷⁶"...Vekaletnamede "şirket namına keşide olunacak çek, poliçe ve senetleri kabul ve tediye, ciro, iskonto, devir ve havale etmeye" yetki verilmişse de, bu yetki kambiyo senedi düzenleme yetkisi olarak kabul edilemez..." (Y.10.CD. 25.3.1992 tarih E.650/K.3159 sayılı karar, ERİŞ, Çek, sh.495); "... Vekaleten çek keşide edilmesinde, vekilin vekaletinde kambiyo taahhüdünde bulunma yetkisi araştırılmalı ve ona göre değerlendirme yapılmalıdır..." (Y.10.CD.21.12.1993 tarih, E.10138/K.14584 sayılı karar, ERİŞ, Çek, sh.499).

⁷⁷Y.10.CD. 21.12.1993 E.10138/K.14584 (ERİŞ, Çek, sh.499).

⁷⁸Y.7.CD. 20.4.1989 tarih, E.7450, K.3593 sayılı karar, (ERİŞ, Çek, sh.481).

vekilin şirket kaşesini kullanmaksızın çek keşide etmesi⁷⁹ veya temsilcinin şirketten ayrıldıktan sonra çek keşide etmesi⁸⁰ halinde koşulları varsa dolandırıcılık hakkındaki hükümlerin uygulanması gerektiği kabul edilmektedir.

Vekilin şirket kaşesini kullanmadan çek keşide etmesi halinde dolandırıcılık hükümlerinin uygulama alanı olup olmadığının araştırılmasına ilişkin kararın ne derece doğru olduğu tartışılabilir. Şöyle ki; tüzel kişiler ad ve hesabına çek düzenlenebilmesi için temsilcinin mutlaka şirket kaşesini kullanarak imza atması zorunlu değildir. Çekin, şirketin ticaret unvanının kullanılarak temsilci tarafından imzalanması yeterlidir. Dolayısıyla çekin, şirket adına, ancak şirket kaşesi kullanılmadan düzenlenmesi de mümkündür. Önemli olan, şirketin ticaret unvanının kullanılmış olmasıdır. Bu durumda şirket kaşesini kullanmaksızın çek keşide eden kişinin dolandırıcılık hükümlerine göre değil, karşılıksız çek keşide etmek suçundan cezalandırılması uygun olacaktır. Ancak şirketin kaşesi ya da ticaret unvanı kullanılmamış olduğundan, çeki düzenleyen kişi şahsen sorumlu tutulmalıdır⁸¹.

Fail sıfaının belirlenmesinde önem arzeden bir diğer husus reşit olmayan kişilerin karşılıksız çek keşide etmesi halinde karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda çeki keşide eden kişi, "akit ile borçlanmaya ehil" olmadığından, karşılıksız çek keşide etme suçu oluşamayacaktır. Yargıtay bu tür uyuşmazlıklarda küçüğün karşılıksız çek keşidesi suçunun değil, koşulları varsa dolandırıcılık suçunun faili olabileceğini kabul etmektedir⁸².

E) HUKUK MAHKEMESİNDE AÇILAN DAVANIN CEZA DAVASINA ETKİSİNE İLİŞKİN UYUŞMAZLIKLAR

Karşılıksız çek keşidesi nedeniyle ceza mahkemesinde yargılanan sanıkların karşılıksız çek nedeniyle borçlu olmadıklarını ileri sürmeleri, uygulamada sık karşılaşılan durumlardandır. Kişinin borçlu bulunmadığı nedenine dayanarak çekin ibrazından önce veya sonra iptal davası açması mümkündür⁸³.

Ceza davasında sanık olan keşidecinin, hukuk mahkemesinde borçlu olmadığını kanıtlamak amacıyla "menfi tespit davası" açtığı durumlarda, ceza mahkemesi, bu davanın sonucunu beklemek zorunda mıdır?

⁷⁹"... Limited ortaklık kaşesi vurulmadan müdür tarafından imza edilen çekle, dolandırıcılık suçunun işlenip işlenmediği araştırılarak sonucuna göre karar verilmelidir..." (Y.10.CD. 1.2.1994 E.11625/K.809, ERIŞ, Çek, sh.502).

⁸⁰"... Anonim ortaklıktan ayrılan yönetim kurulu üyesi, bu ayrılıştan sonra çek düzenlemiş ise, bu eyleminin dolandırıcılık olup olmadığı tartışılmadan karar verilemez..." (Y.10.CD. 8.3.1994 E.13624/K.3291ERİŞ, Çek, sh.506).

⁸¹"Şirket kaşesi kullanılmadan da, senedin şirket adına düzenlendiği belirtilmek suretiyle, şirket adına senet düzenlenebileceğine..." (Y. 12: HD 10.11.1985, E. 3015 K. 8716 sayılı kararı.)

⁸²Y.10.CD.21.12.1993 tarih, E.10139K.14585 sayılı karar (ERİŞ, Çek, sh.499); Y.10.CD. 10.2.1993 tarih, E.1992/14192 K.1993/1400 sayılı karar (YKD. C.19, S.3, Mart 1993, sh.481).¹

⁸³ÖZTAN, sh. 1294.

Yargıtay, hukuk davasının, çekin ibrazından önce veya ibraz süresinin son günü açılmış olması halinde, ceza davasının, bu davanın sonucunu bekleme gerektğini kabul etmektedir⁸⁴. Buna karşılık menfi tespit davası, çekin ibraz edilip karşılıksız çıkmasından sonra açılırsa, ceza davasının bu davanın sonucunu beklemeyeceğine karar verilmektedir⁸⁵. Yargıtay'ın bu uygulaması yerindedir. Aksi takdirde, hakkında karşılıksız çek keşide etmekten dolayı ceza davası açılan herkes, bu davayı uzatmak için, hukuk mahkemesine başvurmayı deneyecektir⁸⁶.

F) KAMU DAVASININ veya CEZANIN ORTADAN KALKMASINA İLİŞKİN UYUŞMAZLIKLAR

Karşılıksız çek keşide etme suçunun işlenmesi halinde keşideciye, 3167 sayılı Kanun'un 16. maddesindeki cezai yaptırımlar uygulanır. Maddenin ikinci fıkrası gereği keşideci hakkında öngörülen kamu davasının ve cezanın şikayetin geri alınması yoluyla düşürülmesi mümkündür.

16. maddenin, düzeltme hakkını düzenleyen 8. maddeyle birlikte ele alınması zorunludur. Zira, 8. maddede öngörülen düzeltme hakkının kullanılmasıyla ceza düşmektedir. 8. maddeye göre düzeltme hakkı çekin ibraz tarihinden itibaren 1 yıl içinde en fazla iki kez kullanılabilirken, hamilin zararının karşılanması yoluyla kamu davasının veya cezanın ortadan kaldırılması imkanı her zaman kullanılabilir bir imkandır⁸⁷.

Karşılıksız çek çeken bir kimsenin 3167 sayılı Kanun'un 8. maddesindeki düzeltme hakkı bulunsun veya bulunmasın, çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını %10 tazminat ve gecikme faiziyle birlikte muhatap bankaya yatırdığı takdirde⁸⁸, kamu davası veya cezanın ortadan kaldırılmasına karar verilir.

3167 sayılı Kanunla karşılıksız, çek keşide eden kişiye tanınan bu olanakla, müşteki şikayetinden vazgeçmese bile kamu davasının veya cezanın düşmesi mümkün olmaktadır. Keşideciye böyle bir olanak tanınması, 3863 sayılı Kanun'un genel gerekçesinde "Çek Yasası"nın amacının, çek hamillerini korumak ve bunların çeki bağlı haklarına kavuşmalarını sağlamak olmasına karşın, uygulamada bazı kötüniyetli çek hamillerinin, şikayetlerinden vazgeçmek için, keşidecilerden astronomik meblağlar talep ettikleri ve bu haklarını bir tür şantaj aracı olarak kullandıkları görülmesi şeklinde ortaya

⁸⁴"...Hukuk davası reddedilse bile hükmün kesinleşmesini beklemek gerekir" (13.9.1994 tarih, E.7471, K.10739 sayılı karar, ERIŞ, Çek, sh.509); "...Çek için menfi tespit davası açılmışsa, bu davanın kesinleşip kesinleşmediği de araştırılmalıdır" (10.CD.5.12.1994 tarih, E.10713K.13704 sayılı karar, ERIŞ, Çek, sh.517,518).

⁸⁵"Ceza davası, çek keşideci hakkında yapılan şikayetten sonra açılan menfi tespit davasını beklemez" (Y.CGK. 9.10.1989 tarih, E.1989/7-213 K.280 sayılı karar, ERIŞ, Çek, sh. 471); "... çekin ibrazından sonra alınan ihtiyati tedbir kararı ve açılan menfi tespit davası, suçun oluşumunu engellemez" (10.CD. 22.9.1992 tarih, E. 9712 K. 8882 sayılı karar, ERIŞ, Çek, sh. 497).

⁸⁶ÖZTAN, sh. 1295.

⁸⁷ÖZTAN, sh. 1299.

⁸⁸GÖLE, bu durumu "cezai düzeltme hakkı" olarak adlandırmaktadır. (GÖLE, Çek, sh. 207)

çıkan sakıncaların giderilmesi" olarak ifade edilmektedir. Bu gerekçeye, ilgili Yargıtay kararlarında da değinilmektedir⁸⁹.

Kamu davasının veya cezanın ortadan kaldırılması ile ilgili olarak Yargıtay'ın üzerinde durduğu nokta çek bedelinin karşılıksız kalan kısmının tazminat ve gecikme faiziyle birlikte tam olarak yatırılıp yatırılmadığıdır⁹⁰. Bu ödemenin cebri icra yoluyla yapılmış olması ise sonucu etkilememektedir⁹¹.

Çek bedelinin karşılıksız kalan kısmının faiz ve gecikme tazminatıyla birlikte müştekiye haricen ödenmesi durumunda kamu davasının düşüp düşmeyeceği sorusu akla gelmektedir. Yargıtay 1990 yılında verdiği bir kararında⁹²; "haricen ödemenin düzeltme hakkının kullanılması anlamına gelmeyeceği"ni belirtmiştir.

III- YARGITAY KARARLARININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

3167 sayılı Kanun'un, karşılıksız çeki ilişkin özel hükümleri, TTK'nun konuyla ilgili yetersiz hükümleri gözönünde bulundurulduğunda uygulama açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak bu Kanun'un konuyu, hiçbir duraksamaya yer vermeksizin düzenlediği söylenemez. Birçok konunun Kanun'dan tam olarak anlaşılmadığını ve yoruma muhtaç kaldığını görmekteyiz. Durum böyle olunca, Yargıtay'ın konuyla ilgili verdiği kararlardaki tutumu uygulama açısından önem kazanmaktadır.

Çalışmada incelendiği gibi, Yargıtay'ın karşılıksız çeki ilişkin verdiği kararların büyük bölümü öğretilerdeki görüşlerle paralellik göstermektedir. Genel anlamda, Yüksek Mahkeme'nin Kanun'un aksaklıklarını gidermeye yönelik karar verdiği görülmektedir. Bununla birlikte, gözden kaçırılan hiçbir unsurun bulunmadığını söylemek iyimser bir yorum olacaktır.

3167 sayılı Kanun'un 7. maddesine göre bankanın göndermesi gereken muhatabın konusunda Yargıtay'ın amaçsal olarak doğru sayılabilecek, ancak Kanun'un açık hükmüne aykırı kararlarına rastlamaktayız. Yargıtay'ın, temsilci aracılığıyla keşide edilen çeklerde, düzeltme hakkının kullanımına ilişkin ihtarın keşideciye gönderilmesi gerektiği sonucuna

⁸⁹Y. CGK. 7.11.1994 tarih, 1994/218-265 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, sh. 227-228).

⁹⁰Y.CGK. 7.11.1994 tarih, 1994/218-265 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, sh.227-228); Y.10.CD. 21.10.1993 tarih, E.1993/8012 K.1993/10952 sayılı karar, YKD. C.19, S.11, Kasım 1993, sh.1760-1762; Y.CGK. 4.10.1993 tarih, E.1993/10-175 K.1993/216 sayılı karar, YKD. C.20, S.4, Nisan 1994, sh.653-656.

⁹¹"... Ödeme, icrada malların satışı suretiyle yapılmış olsa bile, ceza davasının ortadan kaldırılması gerekir." (10.CD. 23.5.1995 tarih, E.4008, K.4470 sayılı karar, ERIŞ, Çek, sh.543,544); "3167 sayılı Kanun'un 16/2. maddesini değiştiren 3863 sayılı Yasanın geçici maddesinin yürürlüğe girmesinden önce iyiniyetle çek bedeli ile %10 tazminat ve gecikme faizlerini icraya ödemek suretiyle hamilin zararını gideren sanığın cezasının ortadan kaldırılmasına karar verilmesi yasaya uygundur." (Y.10.CD. 21.10.1993 tarih, E.1993/8012 K.1993/10952 sayılı karar, YKD. C.19, S.11, Kasım 1993, sh.1760-1762); Y.CGK. 4.10.1993 tarih, E.1993/10-175 K.1993/216 sayılı karar, YKD. C.20, S.4, Nisan 1994, sh.653-656.

⁹²7.CD. 30.5.1990 tarih, 10004/6692 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, sh.267).

vardığı kararları bulunmaktadır. Bu uygulama amaçsal olarak doğru kabul edilebilirse de, Kanun'un açık hükmü gereği hesap sahibine de tebligat yapılması gerekir.

Yargıtay'ın şikayet hakkının sahibini belirlerken hamilin tespit yaptırılmış olup olmadığının üzerinde durulması, usulsüz tebligata itirazda bulunulmaması halinde yargılamaya devam edilmesine karar vermesi de sakınca yaratacak hususlardandır.

Yüksek Mahkemenin öğretisi tarafından eleştirilen veya Kanun'un açık hükmünü gözardı eden kararları bulunmakla birlikte, bu uygulamalar, 3167 sayılı Kanun'un yorumunda önem taşımaktadır. Kanun hükümlerinin yetersizliği nedeniyle uygulamada karşılaşılan sorunlar, ancak Yargıtay kararlarıyla giderilebilmektedir. Yargıtay'ın bu gerçeği gözönünde bulundurularak bazı ayrıntılar üzerinde daha fazla durarak karar vermesi gerekir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- DOMANIÇ, H.: Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C.IV, Kıymetli Evrak Hukuku, İstanbul 1990.
- DONAY, S.: Son Değişiklikler Açısından Çek, İstanbul 1986.
- ERİŞ, G.: Uygulamalı Çek Hukuku, Ankara 1995 (ERİŞ, Çek).
- ERİŞ, G.: Kıymetli Evrak ve Taşıma, Ankara 1988.
- GÖLE, C.: Çek Hukuku, Ankara 1989 (GÖLE, Çek).
- KALPSÜZ, T.: (EREM, F./ÇELEBİCAN, G.), İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, Ankara 1974.
- MALKOÇ, İ./GÜLER, M.: Çek Yasası ve Senetlerle İşlenen Suçlar, Ankara 1990 (MALKOÇ/GÜLER, Çek).
- OĞUZOĞLU, A.Ç.: Açıklamalı-İçtihatlı Bono ve Çek Sorunları, 6. Bası, İstanbul 1996.
- ÖZTAN, F.: Kıymetli Evrak Hukuku, Ankara 1997.
- REİSOĞLU, S.: Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara 1989 (REİSOĞLU, Çek).
- POROY, R./TEKİNALP, Ü.: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 12. Bası, İstanbul 1995.
- SELÇUK, S.: Çek Suçları, Ankara 1993 (SELÇUK, Çek).
- SELÇUK, S.: Dolandırıcılık Cürmünün Kimi Suçlardan Ayrımı ve Çeklerle İlgili Suçlar, Ankara 1986.
- TEOMAN, Ö.: Çek Yasası ve Getirdiği Yenilikler, Mayıs 1987.

TÜMERKAN, S.: Dolandırıcılık Suçu (Karşılıksız Çek Keşidesi Fiilleri), İstanbul 1987

MAKALELER

BAŞAL, K.: "3167 Sayılı Kanun Uygulamasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar", Batider, 1989, C.XV, S.2.

EREM, F.: "Çek Kanunu ve Karşılıksız Çek, Yargıtay Dergisi", 1986, C.12, S.4.

GÖLE, C.: "3167 Sayılı Kanun'a Göre Çekin Unsurları ve Şekli", Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'a 65. Yaş Armağanı, Ankara, 1988.

GÜVEN, M.: "Kusurlu Karşılıksız Çek ve Karşılıksız Çek Suçu", Yargıtay Dergisi, 1988, C.14, S.3.

HAFIZOĞULLARI, Z.: "3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'un 16. Maddesinde Öngörölmüş Olan Suçun Sınırları", Batider, C.XIV, S.4.

KES, K.: "Çeklerde Hukuki ve Cezai Sorumluluk", İstanbul Barosu Dergisi, 1985, C.59, S.4-5-6.

ÖZGEN, E.: "3167 Sayılı Yasanın Uygulanmasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler", Batider 1989, C.XV, S.2.

REİSOĞLU, S.: "Çeklerde Keşide Yeriyle İlgili Yargıtay İctihadi Birleştirme Kararı ve Uygulaması", Bankacılar, Y.4, S.12, Temmuz 1993.

REİSOĞLU, S.: "Çeklerde Keşide Yeri ile İlgili Sorunlar ve Yargıtay Kararları", Bankacılar, S.7.

SARIDUMAN, Ü.: "3167 Sayılı Yasa İle İlgili Bir İnceleme", TBB Dergisi, 1988, S.2.

ŞEN, E.: "Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçunda Şikayet Hakkı", Yargıtay Dergisi, 1992, S.4.

UYAR, T.: "Karşılıksız Çek Çekmek (Keşide Etmek) Suçu", Ankara Barosu Dergisi, 1987, S.5-6.

KARARLAR

YARGITAY İÇTİHADI BİRLEŞTİRME KARARI ve 11. HUKUK DAİRESİ KARARLARI

14.12.1992 tarih E.1992/1 K.1992/5 sayılı İBK. (YKD. Mayıs 1993, S.5)

11. HD. 30.1.1987 tarih, E.1987/384 K.1987/391 sayılı karar (ERİŞ, Kıymetli Evrak ve Taşınma)

11. HD. 9.3.1987 tarih E.8046/1325 sayılı karar (ERİŞ, Kıymetli Evrak ve Taşıma)

YARGITAY CEZA GENEL KURULU KARARLARI

23.1.1967 tarih, 13 sayılı karar (Ank.Bar.Der. 1967, S.2)

1.6.1987 tarih, E.1987/7-95, K.1987/321 sayılı karar (HAFIZOĞULLARI)

11.4.1988 tarih, E.1988/6-55 K.142 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)

25.7.1989 tarih, E.1989/7-237 K.1989/281 sayılı karar(YKD.C.16,S.1,Ocak 1990)

9.10.1989 tarih, E.1989/7-213 K.280 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)

22.10.1990 tarih, E.1990/7-222 K.327 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)

1.6.1992 tarih, E.1992/7-150 K.174 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)

27.4.1992 tarih, E.1992/7-95 K.116 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)

25.5.1992 tarih, E.1992/10-103 K.161 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)

12.4.1993 tarih, E.1993/10-7 K.1993/58 sayılı karar (YKD., C.19, S.6, Haziran 1993)

4.10.1993 tarih, E.1993/10-175 K.1993/216 sayılı karar (YKD.C.20, S.4, Nisan 1994)

25.10.1993 tarih, E.1993/10-252 K.273 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)

20.12.1993 tarih, E.1993/10-291 K.328 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)

20.12.1993 tarih, E.1993/10-302 K.339 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)

14.2.1994 tarih, E.1993/10-325 K.45 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)

7.11.1994 tarih, 1994/218-265 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, Çek Yasası)

3.2.1996 tarih, E.1995/10-378 K.1996/13 sayılı karar (YKD. C.22, S.7, Temmuz 1996)

YARGITAY 6.CEZA DAİRESİ KARARLARI

4.5.1977 tarih, E. 3135 K.3137 sayılı karar (YKD. 1977, S.9)

14.12.1979 tarih, E.711 K.797 sayılı karar (YKD. 1979, S.12)

20.2.1991 tarih, E.1990/8474 K.1991/1305 sayılı karar (REİSOĞLU, Çeklerde Keşide Yeri ile İlgili Sorunlar ve Yargıtay Kararları)

10.10.1991 tarih, E.1991/5163 K.199176353 sayılı karar

(REİSOĞLU, Çeklerde Keşide Yeri ile İlgili Sorunlar ve Yargıtay Kararları)

YARGITAY 7. CEZA DAİRESİ KARARLARI

- 10.3.1990 tarih, E.6747 K.1926 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
10.3.1990 tarih, E.7450 K.3593 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
50.5.1990 tarih, 10004/6692 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, Çek Yasası)
19.6.1990 tarih, E.1989/10791- 7859 sayılı karar (REİSOĞLU, Çeklerde Keşide Yeri)
21.6.1990 tarih, E.1990/387 K.1990/8058 sayılı karar (YKD.C.17,S.1,Ocak 1991)

YARGITAY 10. CEZA DAİRESİ KARARLARI

- 5.12.1991 tarih, E.535 K.507 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
17.1.1992 tarih, E.3 K.6 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
4.3.1992 tarih, E.1992/989 K.1992/1903 sayılı karar (YKD, C.18, S.5, Mayıs 1992)
25.3.1992 tarih, E.650 K.3159 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
26.5.1992 tarih, E.4033 K.6148 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
16.6.1992 tarih, E.5333 K.7035 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)
24.6.1992 tarih E.1992/6067 K.1992/7448 sayılı karar (YKD. C.18, S.9, Eylül 1992)
22.9.1992 tarih, E.9712 K.8882 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
29.9.1992 tarih, E.7255/9228 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)
7.10.1992 tarih, E.7275 K.9767 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)
5.11.1992 tarih E.8792 K.11192 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)
23.12.1992 tarih, E.1992/12380 K.1992/13544 sayılı karar (YKD. C.19, S.8,)
10.2.1993 tarih, E.1992/14192 K.1993/140 sayılı karar (YKD, C.19, S.3, Mart 1993)
9.3.1993 tarih, E.1992/15711 K.1993/3021sayılı karar (YKD. C.19, S.9, Eylül 1993)
6.4.1993 tarih, E.16229 K.3756 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)
21.10.1993 tarih, E.1993/8012 K.1993/10952 sayılı karar (YKD, C.19, S.11, Kasım 1993)
21.12.1993 tarih, E.10138 K.14584 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)

- 22.12.1993 tarih, E.10881 K.14712 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)
- 1.2.1994 tarih, E.11625 K.809 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
- 8.3.1994 tarih, E.13624 K.329 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
- 3.9.1994 tarih, E.7471 K.10739 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
- 26.9.1994 tarih, E.8173 K.11337 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
- 11.10.1994 tarih, E.8109/K.11961sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
- 11.10.1994 tarih, E.8923 K.12031 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
- 17.10.1994 tarih, E.9121 K.12170 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
- 17.10.1994 tarih, E. 9144 K.12123 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)
- 24.10.1994 tarih, E.9308 K.12296 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
- 21.11.1994 tarih, E.10099 K.13191 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
- 5.12.1994 tarih, E.10734 K.13732 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
- 5.12.1994 tarih E.10713 K.3704 (ERİŞ,Çek Hukuku)
- 21.12.1994 tarih, E.10139 K.14585 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
- 6.12.1994 tarih, E.10603 K.13898 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)
- 20.12.1994 tarih, E.11432 K.14542 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
- 26.12.1994 tarih, E.11746 K.14703 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)
- 26.12.1994 tarih, 11833/14772 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, Çek Yasası)
- 27.12.1994 tarih, 11597/14867 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, Çek Yasası)
- 27.12.1994 tarih, E.11639 K.14906 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
- 23.1.1995 tarih E.12323 K.172 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)
- 13.2.1995 tarih, E.772 K.1080 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)
- 4.4.1995 tarih, E.2350/K.2883 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)
- 1.5.1995 tarih, 3690/4067 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, Çek Yasası)
- 1.5.1995 tarih, E.3715 K.4072 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)
- 2.5.1995 tarih, E.3636 K.4181 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, Çek Yasası) ,

- 2.5.1995 tarih, E.3554 K.4234 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
12.5.1995 tarih, E.4084 K.5437 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
22.5.1995 tarih, E.4106 K.4410 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
23.5.1995 tarih, E.4008 K.4470 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
23.5.1995 tarih, E.1995/4024 K.1995/4497 sayılı karar
(YKD. C.21, S.8, Ağustos 1995)
29.5.1995 tarih, E.4384 K.4704 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
30.5.1995 tarih, E.4096 K.4869 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
19.6.1995 tarih, E.5417/K.5773 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
20.6.1995 tarih, E.15493 K.5939 sayılı karar (ERİŞ,Çek Hukuku)
20.6.1995 tarih, E.5562 K.5990 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, Çek Yasası)
3.7.1995 tarih, 6188/6533 sayılı karar (MALKOÇ/GÜLER, Çek Yasası)
4.7.1995 tarih, E.6080 K.6593 sayılı karar (ERİŞ, Çek Hukuku)
19.9.1995 tarih, E.1995/6798 K.1995/8027 sayılı karar (YKD. C.22, S.3, Mart 1996)
11.3.1996 tarih, E.1996/2150 K.1996/2250 sayılı karar (YKD. C. 23, S.2, Şubat 1997)
12.3.1996 tarih, E.1996/1847 K.1996/2353 sayılı karar (YKD. C.23, S.6, Haziran 1997)

KISALTMALAR

- Ank.Bar.Der. : Ankara Barosu Dergisi
Batider : Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BK. : Borçlar Kanunu
C. : Cilt
CD. : Ceza Dairesi
CGK. : Ceza Genel Kurulu
E. : Esas sayısı
HD. : Hukuk Dairesi
İBK. : İçtihadı Birleştirme Kararı
İst.Bar.Der. : İstanbul Barosu Dergisi
K. : Karar sayısı